

ΑΠΟΘΗΚΗ

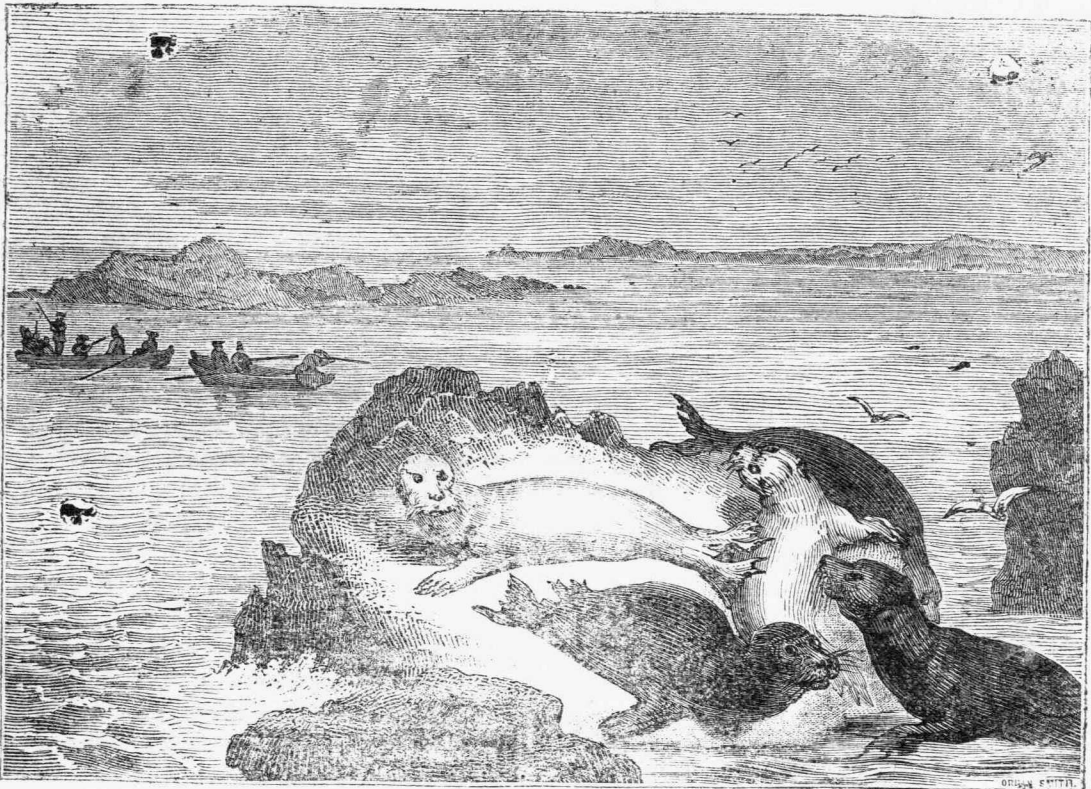
ΤΩΝ

ΩΦΕΛΙΜΩΝ ΓΝΩΣΕΩΝ.

ΑΠΡΙΛΙΟΣ, 1841.]

[ΑΡΙΘ. 52.]

Η ΦΩΚΗ

Ἄγρα τῶν Φωκῶν εἰς τὴν Σκωτίαν.

ΤΗΣ Φώκης ὑπάρχουσι διάφορα εἶδη, γενικὰ τῶν ὁποίων χαρακτηριστικὰ εἶναι τὰ ἐπόμενα. Οἱ ὀπίσθιοι πόδες εἶναι τεθειμένοι εἰς τὸ ἄκρον τοῦ σώματος, καὶ χρησιμεύουν, ὡς καὶ οἱ ἐμπρόσθιοι, εἰς τὸ κολυμβᾶν· οἱ δὲ δάκτυλοι ἅπαντες ἔχουν ὄνυχας, καὶ συνεννοῦνται διὰ μεμβράνης. Μηροὶ ἢ κνήμαι οὐδόπως φαίνονται ὅθεν ἀδεξίως καὶ μετὰ κόπου ἔρπουσιν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς τὰ ζῶα ταῦτα· ἀλλ' εἰς τὸ ὕδωρ κινουῦνται μετ' εὐκολίας καὶ χάριτος. Ἡ οὐρά εἶναι μικροτάτη, βαλμένη δὲ μεταξὺ τῶν ὀπισθίων ποδῶν. Εἶδη τινὰ ἔχουν ἐξωτερικὰ ὦτα, ἄλλα δὲ μόνον ἀκουστικὰς ὀπὰς. Οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι μεγάλοι καὶ ἐξέχοντες· οἱ δὲ μυκτῆρες ἀνοίγουν ἢ κλείουν κατ' ἀρέσκειαν τοῦ ζώου. Τὸ ἄνω χεῖλος εἶναι μὲ δυνατοῦς μύστακας κεκοσμημένον, καὶ τρίχες συνήθως καλύπτουσι τὸ σῶμα. Ὡς πρὸς τὴν ἐσωτέραν κατασκευὴν αἱ φῶκαι ὁμοιάζουν μὲ χερσαία

τετράποδα, καὶ κατὰ συνέπειαν ἀπαιτεῖται πρὸς ὑπαρξιν αὐτῶν ἡ ἀτμοσφαιρικὴ ἀναπνοή. Εἰς τὰ βορεινὰ πελάγη, ἀνοίγουσι κυκλῶσυχέχυτρυπας εἰς τὸν πάγον ὑφ' ὃν εὐρίσκονται, ὥστε νὰ εἰσέρχεται δι' αὐτῶν ὁ ἀέρας. Ὁ Κουβιέρ παρατηρεῖ ὅτι σπανίως ἀνοίγει τοὺς μυκτῆρας αὐτῆς ἡ φώκη, ἐκτὸς ὅταν ἐπιθυμῇ νὰ ἐκβάλῃ ἀπὸ τοὺς πνεύμονάς της τὸν ἀέρα ἢ νὰ εἰσάξῃ νέον· τοῦτο οὐ συμβαίνει γενικῶς κάθε ὀκτῶ ἢ δέκα δευτέρα λεπτά· ἀλλ' ἐνίοτε κρατεῖ καὶ ἡμισυ λεπτὸν τὴν ἀναπνοὴν της.

Οἱ ὀδόντες ἱκανῶς διαφέρουσιν εἰς τὰ διάφορα εἶδη, καὶ δύναται τις ἐκ τούτου νὰ συμπεράνῃ ἀνάλογον διαφορὰν εἰς τὰς ἔξεις αὐτῶν· ἀλλὰ τὸ σχῆμα τῶν ὀδόντων καὶ σιαγόνων ἀποδεικνύει ὅτι ὡς ἐπιτοπλεῖστον αἱ φῶκαι σαρκοφαγοῦσιν, ἢ δὲ τροφή των ἐν γένει συνίσταται ἀπὸ ἰχθύας, καρκίνους, καὶ θαλάσσια πτηνὰ, τὰ ὁποῖα πιάνουσι κολυμβῶσαι. Κυρίως αἱ φῶκαι

τουλάχιστον αἱ κοιναί, δὲν μασσοῦν· ἀλλὰ καταπιέ-
ζουν τὸ θήραμα μεταξὺ τῶν ὀδόντων, ὅχι ἕστε νὰ δι-
αιρέσωιν αὐτὸ εἰς κομμάτια, ἀλλὰ μόνον νὰ συστειλω-
σι τὸ μέγεθός του, διὰ νὰ ἐμπορῇ νὰ διέλθῃ τὸν λά-
ρυγγα καὶ τὸν οἰσοράγον. Ἐνίοτε κατασπαράττουσι
τὸ θήραμα μὲ τοὺς δυνυχάς των· ἀλλὰ συχνότερον κα-
ταπίουσι αὐτὸ ἀκέραιον.

Αἱ θήλειαι γεννῶσι δύο ἢ τρία νεογνά, ὡς ἐπιτοπλεῖ-
στον τὸν χειμῶνα· ἐξακολουθοῦν δὲ νὰ τρέφωσιν αὐτὰ
δύο περίπου ἑβδομάδας εἰς τὸν τύπον τῆς γενεσεως των,
καὶ βυζάνουν αὐτὰ σχεδὸν ὄρθιαι, εἰς τοὺς ὀπισθίους
πόδας στηριζόμεναι. Ἄφου ἀρκετὰ ἐνδυναμωθῶσι τὰ
νεογνά, ὥστε ν' ἀντιπαλαίωσι πρὸς τὰ κύματα, ἡ μή-
τηρ ὀδηγεῖ αὐτὰ εἰς τὸ ὕδωρ, καὶ τὰ διδάσκει νὰ κο-
λυμβῶσι πρὸς ζήτησιν τροφῆς. Πολλοὺ λόγου ἀξία εἶ-
ναι ἡ τῶν φωκῶν πρὸς ἀλλήλας ἀγάπη, καὶ μάλιστα ἡ
πρὸς τὰ ἴδια τέκνα των. Κινδυνεύουσα ἡ μήτηρ δὲν
συλλογίζεται εἰμὴ τὰ νεογνά της, καὶ κακῶς ἐνίοτε
πληγωμένη μεταφέρει αὐτὰ εἰς τὴν θάλασσαν. Ὁ
ἄρρην ὅχι ὀλιγώτερον τῆς μητρὸς εἰραστεῖται μὲ τὰ νε-
ογνά. Εἰς τὸν ἥλιον κοιτόμενος ἐπὶ τῆς ὄχθης, θεω-
ρεῖ αὐτὰ μετ' ἄκρας ἀγαλλιάσεως, καὶ γλείφει καὶ φι-
λεῖ αὐτὰ ἐνῶ παίζουσι καὶ πηδῶσι καὶ παλαίουσιν ἐμ-
προσθέν του. Πολλοὺς ἐνιαυτοὺς ἀπαιτοῦσιν αἱ φῶ-
και, διὰ νὰ φθάσωσιν εἰς τὸ πλῆρες αὐτῶν μέγεθος.
κατὰ δὲ τὴν γνώμην τοῦ Βυρφῶνος πολλάκις ἐκτείνεται
ἡ ζωὴ των ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν ἔτη.

Αἱ φῶκαι παντὸς εἶδους ζῶσι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ
ἤττον ἀγεληδόν, καὶ ἀγαπᾶσι νὰ ἠλιάζωνται καὶ νὰ
κοιμῶνται ἐπὶ τοῦ αἰγιαλοῦ, τῶν βράχων, ἢ τῶν ἐκ πά-
γου λόφων. Εἰς θέσεις, ὅπου ὑπάρχει κίνδυνος, διο-
ρίζουσι φύλακα, ὅστις νὰ εἰδοποιῇ αὐτὰς ὀπότεν φανῇ
ἐχθρὸς οἰσοθήποτε· ἐκτὸς δὲ τούτου, ἡ κοινὴ φώκη,
ἐνῶ τοιουτοτρόπως ἀναπαύεται, σηκώνει πολλάκις τὴν
κεφαλὴν αὐτῆς, καὶ βλέπει τριγύρω παρατηροῦσα ἐὰν
ᾖναι πανταχόθεν ἀσφαλῆς. Εἰς μέρη, ὅπου σπανίως
ἐνοχλοῦνται, κοιμῶνται βαθύτατα, καὶ πιάονται εὐ-
κόλως.

Μάχαι συμβαίνουν ἐνίοτε μεταξὺ τῶν διαφόρων εἰ-
δῶν, μεταξὺ διαφόρων ἀνελῶν τοῦ αὐτοῦ εἶδους, καὶ
ταξὺ εἰδῶν τινῶν καὶ ἄρκτων. Ἄλλ' αἱ φῶ-
και γενικῶς ἔχουν εἰρηνικὴν διάθεσιν· ὁσάκις δύναν-
ται, ἀποφεύγουσι τὸν ἄνθρωπον· ἀλλ' ὀπότεν ἄλλος
τύπος δὲν ὑπάρχῃ, γενναίως ὑπερασπίζονται. Τὸ
μέγεθος τοῦ ζώου παραπολύ διαφέρει εἰς τὰ διάφορα
εἶδη. Ἐνὸς εἶδους φῶκαι ἔχουν ἕνδεκα ἕως δεκαοκτὼ
ποδῶν μῆκος, καὶ ἑπτὰ ἕως ἕνδεκα ποδῶν περιφέρειαν·
ἡ κοινὴ δὲ φώκη ποτὲ δὲν ὑπερβαίνει ἐξ πόδας κατὰ
τὸ μῆκος. Τὸ κρῖας μερικῶν εἰδῶν ὑπεριμῆται,
ἄλλων ὅμως οὐδὲ τρώγεται.

Ἐν γένει αἱ φῶκαι προτιμᾶσι τὰ ψυχρότερα κλίμα-
τα· μ' ὄλον τοῦτο, ἴσως δὲν ὑπάρχει κάμμία θάλασσα,
ἐπὶ τῶν αἰγιαλῶν τῆς ὁποίας δὲν εὐρίσκονται εἶδους
τινὸς φῶκαι. Καίτοι δὲ κυρίως θαλάσσια ζῶα, διαι-

τῶνται ὅμως καὶ εἰς λίμνας γλυκίος ὕδατος· ἀλλ' εἰς
τοιαύτας θέσεις, εἶναι μικρόταται, πλὴν καὶ παχύτα-
ται. Ἦθῶντι τὰ ζῶα ταῦτα παντοῦ εἶναι πολὺ πα-
χέα. Τὸ ἔλαιον αὐτῶν, ὡς καὶ τὰ δέρματά των, εἶ-
ναι ἀξιόλογα εἶδη ἐμπορίου. Τὸ ἔλαιον εἶναι καθα-
ρόν, καὶ χρησιμεύει ὡς τὸ τῆς φαλαίνης· οἱ κιβωτο-
ποιοὶ δὲ, πιλοποιοὶ, καὶ ἄλλοι, μεταχειρίζονται τὰ δέρ-
ματα. Καὶ ἀπὸ τὴν Εὐρώπην καὶ ἀπὸ τὰς Ἡνωμένας
Πολιτείας στέλλονται πλοῖα μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ
ἀλίσκωσι φώκας. Οἱ Ἀμερικανοὶ μάλιστα ὑπάρχουν
ἐτησίως εἰς τὰ νότια πελάγη πρὸς ζήτησιν τῶν τετρα-
πόδων τούτων, καὶ πολλάκις ἐξοδεύουσι τρία ἢ τέσσαρα
ἔτη διὰ νὰ φορτώσωσιν ἐν πλοῖον, τὰ μέγιστα κακο-
παθοῦντες. Πολλάκις ὀλίγοι ἄνθρωποι μένουσιν ὀλο-
κλήρους μῆνας ἐπὶ ἐρημονήσων, ὥστε μὲ πλειότερον ὄφε-
λος νὰ καταδιώκωσι τὰ ζῶα.

Ἄλλὰ πολὺ μᾶλλον χρησιμεύουν αἱ φῶκαι εἰς τοὺς
κατοίκους τῶν βαρβάρων χωρῶν, εἰς τὰς ἀκτὰς τῶν
ὑποίων καὶ ἀφρονώτατα ὑπάρχουσιν. Ἴδου κατὰ πό-
σους τρόπους χρησιμεύουν εἰς τοὺς Ἀλευτίους λεγομέ-
νους νησιώτας:—“Ἀπὸ τὸ δέρμα τῶν φωκῶν κατα-
σκευάζουσι φορέματα, τάπητας, λωρία, κρηπίδας (πα-
πούτζια), καὶ πολλαὶ οἰκιακὰ σκευῆ με αὐτὸ δὲ περισκε-
πάζουσι καὶ τὰ μονόξυλά των. Τρώγουσι τὴν σάρκα, καὶ
ἀπὸ τὸ πάχος κάμνουν ἔλαιον, τὸ ὁποῖον ὅχι μόνον εἰς
τροφὴν χρησιμεύει, ἀλλὰ προσέτι θερμαίνει καὶ φωτίζει
τὰς καλύβας των. Ὁ οἰσοράγος γίνεται βρακία καὶ
ὑποδήματα, καὶ ἡ μεγάλη πεφουσημένη κοιλία χρησι-
μεύει ὡς ἀσκός, ὅπου θέτουσι παντὸς εἶδους ὑγρά.
Τὰ ἔντερα βάλονται εἰς τὰς θυρίδας τῶν οἴκων ἀντὶ
ὑέλου, καὶ αἱ τρίχες τῶν γενείων κοσμοῦσι τὰς κεφα-
λάς· ὅθεν κἀνὲν μέρος τοῦ ζώου δὲν ἀπορρίπτεται.”

Εἰς τοὺς Γρηλλανδοὺς ἡ φώκη εἶναι πλείστου λόγου
ἀξία. Ὅποιος μεταξὺ αὐτῶν δὲν δύναται νὰ πιάνη
φώκας, τιμᾶται ὀλιγώτατον. Πᾶσα ἐκπαίδευσις ἀπο-
βλέπει τελευταῖον εἰς τοῦτο. Ἡ ἄγρυ τῶν φωκῶν εἶ-
ναι ἡ μόνη τέχνη, τὴν ὁποῖαν ὅλοι νηπιόθεν διδάσκον-
ται,—ἡ μόνη τέχνη, δι' ἧς ζωοτροφοῦσιν οἱ ἄνδρες τὰς
οἰκογενεῖας των, γίνονται πρὸς ἄλλους εὐάρεστοι, καὶ
ὠφελοῦσι τὴν κοινωνίαν.

Κατὰ τρεῖς μεθόδους ἀλίσκουσι τὰς φώκας οἱ Γρηλ-
λανδοὶ, εἴτε μοναχικῶς μὲ τὴν φύσκη, εἴτε ἐν συν-
τροφίᾳ διὰ χειροκροτήσεως καὶ κραυγῶν, εἴτε τὸν χει-
μῶνα ἐπὶ τοῦ πάγου· εἰς τὰς τρεῖς ταύτας ἰδιαιτέρας

μεθόδους ἐμπορεῖ τις νὰ προσθήσῃ καὶ τὴν διὰ πυρο-
βολήσεως.

Ὀπότεν ὁ Γρηλλανδὸς, ἀρμοδίως ἐφωδιασμένος διὰ
τὴν θήραν, παρατηρήσῃ φώκην, κωπηλατεῖ ὅσον δύνα-
ται ἀταράχως, ἕως νὰ φθάσῃ ἐντὸς τεσσάρων, πέντε,
ἢ ἕξ ὀργυιῶν ἀπὸ τὸ ζῶον· ἔχων δὲ προετοιμασμένα
ὄλα τὰ ἐργαλεῖά του, μεταφέρει τὸ κωπίον εἰς τὴν ἀρι-
στερὰν χεῖρα, καὶ λαμβάνων μὲ τὴν δεξιὰν τὸ καμάκιον,
(εἰς τὸ ὁποῖον ἔχει φύσκη τινὰ δεδεμένην μὲ μακρὸν
σχοινίον), ῥίπτει αὐτὸ κατὰ τῆς φώκης βριαύτατα. Ἄν
ἐπιτύχῃ καὶ διατρύψῃ τὸ ζῶον, τινάσσει πάραυτα
εἰς τὴν θάλασσαν καὶ τὴν φύσκη, τὴν εἰς τὸ ἄκρον
τοῦ σχοινίου δεδεμένην· ἡ φώκη πληγωθεῖσα, εὐθύς
ὡς ἀκόντιον καταβυθίζεται· πολλάκις δὲ σύρει καὶ
τὴν φύσκη ὑπὸ τὸ ὕδωρ, ἥτις ὅμως, ἐξ αἰτίας τοῦ ὄγκου
αὐτῆς, γίνεται τόσον μέγα ἐμπόδιον, ὥστε τὸ ζῶον τα-
χέως ἀποκόμνει, καὶ ἀναγκάζεται πάλιν νὰ ἀναβῆ εἰς
περίπου ἐν τεταρτημόριον τῆς ἕρας διὰ νὰ ἀναπνεύσῃ.
Ὁ ἄνθρωπος σπεύδει πρὸς τὸ μέρος ὅπου ἴδῃ τὴν φύ-
σκη ἀναβαίνουσαν, καὶ καθὼς τὸ ζῶον μεταφανῇ, ῥί-
πτει κατ' αὐτοῦ λόγχην μὴ ἀγκιστροειδῆ. Ἡ λόγχη
αὕτη ἐξέρχεται πάντοτε ἀπὸ τὴν πληγὴν τὴν ὁποῖαν
ἐνεποίησεν, ὁ δ' ἀλιεὺς μεταχειρίζεται αὐτὴν ἕως ν'
ἀπαυδῆσῃ παντάπασι ἡ φώκη, καὶ τότε λόγχην μικρο-
τέραν εἰς τὸ σῶμά της ἐμπήγων, τὴν τελειώνει διαμῆας·
ἀλλ' εὐθύς μετέπειτα κλείει τὴν πληγὴν, ὥστε νὰ δια-
φυλάξῃ τὸ αἷμα.

Ἀπὸ τὰ διάφορα ὅμως τῆς φώκης εἶδη ἐν μόνον τὸ
πλέον ἠλίθιον καὶ ἀπρόσεκτον ἀλίσκεται τοιουτοτρό-
πως. Ἄλλα τινὰ εἶδη, προσεκτικώτερα ἢ δειλότερα,
θηρεύονται ὑπὸ διαφόρων ὁμοῦ ἀνθρώπων, οἵτινες φο-
βίζουσι τὰς φώκας χειροκροτοῦντες, κραυγάζοντες, καὶ
πετροβολοῦντες· ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ φῶκαι πρέπει ἐκ συ-
χνῶν διαλειμμάτων νὰ ἀναβαίνωσιν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν
ὥστε νὰ ἀναπνεύσωσιν, οἱ ἄνθρωποι πάλιν τὰς καταδιώ-
κουν, ἕως οὗ τέλος πάντων τὰ ζῶα ὑποχρεοῦνται το-
σαύτην ἕραν νὰ μείνωσιν ὑποβρύχια, ὥστε, ὀπότεν
ἀναβῶσι, χρονοτριβοῦντα εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, εὐκόλως
θανατοῦνται.

Ἡ τρίτη μέθοδος τοῦ φονεῦναι τὰς φώκας (ἡ ἐπὶ
τοῦ πάγου) οὕτω πως περιγράφεται. Εἴπομεν ἤδη ὅτι
αἱ φῶκαι κάμνουν ἐνίοτε τρύπας εἰς τὸν πάγον, ὅπου
ἔρχονται χάριν τῆς ἀναπνοῆς. Πλησίον τοιούτου ἀνοίγ-
ματος καθίζει ὁ Γρηλλανδὸς ἐπὶ ἕδρας, στηρίζων τοὺς
πόδας εἰς χαμηλότερόν τι θρονίον, διὰ νὰ προφυλάττῃ
αὐτοὺς ἀπὸ τὸ φύχος· τοιουτοτρόπως κάθεται περιμέ-
νων, καὶ ὅταν τὸ ζῶον ἐκβάλῃ τὴν ῥινὰ του εἰς τὴν
τρύπαν, τὸ πληγόνει εὐθύς μὲ τὸ καμάκιον· ἔπειτα
δὲ, ἀνοίγων ἔτι μᾶλλον τὴν τρύπαν, τὸ σύρει ἔξω καὶ
τὸ ἀποφονεύει.

Ἐὰν ὁ Γρηλλανδὸς τύχῃ νὰ ἴδῃ φώκην τινὰ πλησίον
εἰς τὸ ἐπὶ τοῦ πάγου ἀνοίγμα, πίπτων εὐθύς ἐπίστο-
μα, σύρεται πρὸς αὐτὴν ἐπὶ τῆς γαστρὸς του, σείων τὴν
κεφαλὴν καὶ μιμούμενος τὸ γρυλλισμα τοῦ ζώου, ὥστε
τὸ ἄθλιον, νομίζον αὐτὸν ὡς ἕνα τῶν ἀβλαβῶν συν-

τρόφων του, ἀφίνει νὰ προσέλθῃ, καὶ νὰ τὸ διατρύψῃ
μὲ τὸ μακρὸν αὐτοῦ κοντάριον.

Εἰς τὰς Ὀρκάδας καὶ ἄλλας νήσους πρὸς ἄρκτον
τῆς Σκωτίας εὐρίσκονται πάμπολλαι φῶκαι, ἀγεληδόν
εἰς ἀβαθῆ νερά συχνάζουσαι, πλησίον μάλιστα εἰς
ἐρημονήσια ἢ θαλασσίους βράχους. Τὰ ἤδη τούτων
μετὰ πλειοτῆρας ἀκριβείας παρατηρήθησαν, καὶ ἰδοὺ
τίνι τρόπῳ ἐξιστοροῦνται.

Ἡ φώκη κολυμβᾷ ταχύτατα, καὶ πρὸ ἀνεμοζάλης
δίδεται ὅλος εἰς τὸ παιγνίδιον, σκιρτῶσα καὶ περικυ-
λιομένη, ἀναπηδῶσα ἐνίοτε παντάπασι ἔξω τοῦ ὕδα-
τος, καὶ πολλαὶ γελιοῦδη παίγνια ἐκτελοῦσα, ὕστερον
δ' ἀποσυμφομένη εἰς τὸν συνήθη αὐτῆς βράχον ἢ σπή-
λαιον, ὅπου μένει ἕως τέλους τῆς τρικυμίας. Αἱ φῶκαι
φαίνονται πολλαὶ περίεργοι. Ἄν περῶσιν ἄνθρωποι
ἐντὸς πλοιαρίων, ἔρχονται αὐταὶ πλησιέστατα, χάσκουν
αὐτοὺς, καὶ τοὺς ἀκολουθοῦν ἄρκετὸν διάστημα. Ἐὰν
ἐκεῖνοι ὀμιλῶσι δυνατὰ, φαίνονται αὐταὶ ὅτι πολὺ προσ-
έχουν, καὶ φανερόνουσι κάποιαν ἐκπληξίν. Ἐκκλη-
σία τις ἐν μιᾷ τῶν Ὀρκάδων εἶναι τοποθετημένη πλησί-
ον μικροῦ τινὸς ἀμμώδους κόλπου, εἰς τὸν ὁποῖον συχνά-
ζουσι τὰ ζῶα ταῦτα· παρατήρησι δὲ ὁ συγγραφεὺς, ἐκ
τοῦ συγγράμματος τοῦ ὁποῖου νῦν ἐραυζόμεθα, ὅτι,
ὁσάκις ὁ κώδων τῆς ἐκκλησίας ἐσήμαινε, πολλαὶ φῶκαι
ἐκολύμβων κατευθεῖαν πρὸς τὴν ξηρὰν, καὶ ἔμενον
ὅσσην ἕραν ὁ κωδωνισμὸς ἐξηκολούθει, μετὰ πολλοῦ
θουμασμοῦ, ἀλλὰ χωρὶς τρόμου, γίγν' κωττάζουσαι.

Εἰς τινὰ μέρη τῶν αἰγιαλῶν τῆς Σκωτίας ὑπάρχου-
σι σπήλαια παμμεγέθη, εἰς τὸ πέλαγος ἀνοίγοντα, καὶ
πηγῶν ἑκατοντάδας ὑπὸ τὴν ξηρὰν ἐκτεινόμενα. Εἰς
ταῦτα καταφεύγουσι αἱ φῶκαι τὴν ἕραν τοῦ τοκετοῦ,
διαμένουσι δ' ἐντὸς, ἕως νὰ μεγαλύνωσιν ἄρκετὰ οἱ νε-
οσοὶ, ὥστε νὰ ἐξέλθωσιν εἰς τὸ πέλαγος. Τὰ σπή-
λαια ταῦτα ἔχουν εἴσοδον στενωτάτην, ἀλλ' ἐντὸς εἶ-
ναι πολλαὶ εὐρύχωρα καὶ ὑψηλά. Τὸν Ὀκτώβριον ἢ
τὰς ἀρχὰς Νοεμβρίου, οἱ τὰς φώκας θηρεύοντες ἐμβαι-
νοῦν εἰς τὸ στόμιον τῶν σπηλαίων περὶ τὸ μεσονύκτι-
ον, καὶ ἀφ' οὗ κωπηλατήσωσιν ἕως οὗ δύνανται, ἀποβαί-
νουν. Ἀνάπτουσι δὲ λαμπάδας, καὶ κάμνουν μέγαν
θάρυβον, ὅστις καταβιβάζει τὰς φώκας ἀπὸ τὸ ἐνδοτά-
τον τοῦ σπηλαίου ἄκρον, συγκεχυμένας, μετὰ φοβερῶν
κραυγῶν καὶ ὀλολυγμῶν, ὄντες, δ' ἄπρῳτον ἀναγκάζουσαι
νὰ παραχωρήσωσιν οἱ ἄνθρωποι, ἐκ φόβου μὴ κ' ἐν-
πονηθῶσιν· ἀλλ' ἀφ' οὗ παρέλθῃ ὁ σωρὸς, φοβέουσι τὰς
ὀπισθεν ἀφεθείσας, αἵτινες ὡς ἐπιτοπλεῖστον εἶναι τὰ
νεογνά, μὲ ῥοπαλα ἐπὶ τῆς ῥινὸς αὐτὰς κτυποῦντες.
Ἡ θήρα ὅμως αὕτη ἔχει μέγιστον κίνδυνον, διότι, ἂν
σβέσωσιν αἱ λαμπάδες, ἢ ἂν ὁ ἀνεμος πνεύσῃ ἐκ τοῦ
πελάγους, ἐνῶ εὐρίσκονται εἰς τὸ σπήλαιον οἱ ἄνθρω-
ποι, ἡ ζωὴ των εἶναι χαμένη.

Οἱ θηρεύοντες τὰς φώκας πρὸς διασκέδασι μᾶλλον
παρὰ διὰ κέρδος ἀκολουθοῦν ἄλλην μέθοδον, τὴν ὁποῖαν
ὅμως δὲν ἀξίζει νὰ περιγράψωμεν. Γενικὴν τινὰ πε-
ρὶ αὐτῆς ἰδέαν ἐμπορεῖ νὰ λάβῃ ὁ ἀναγνώστης ἐκ τῆς
ὀπισθεν, ὡς καὶ τῆς προτεταγμένης, εἰκονογραφίας.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΧΙΟΥ,
ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΜΕΣΑΙΩΝΑ.

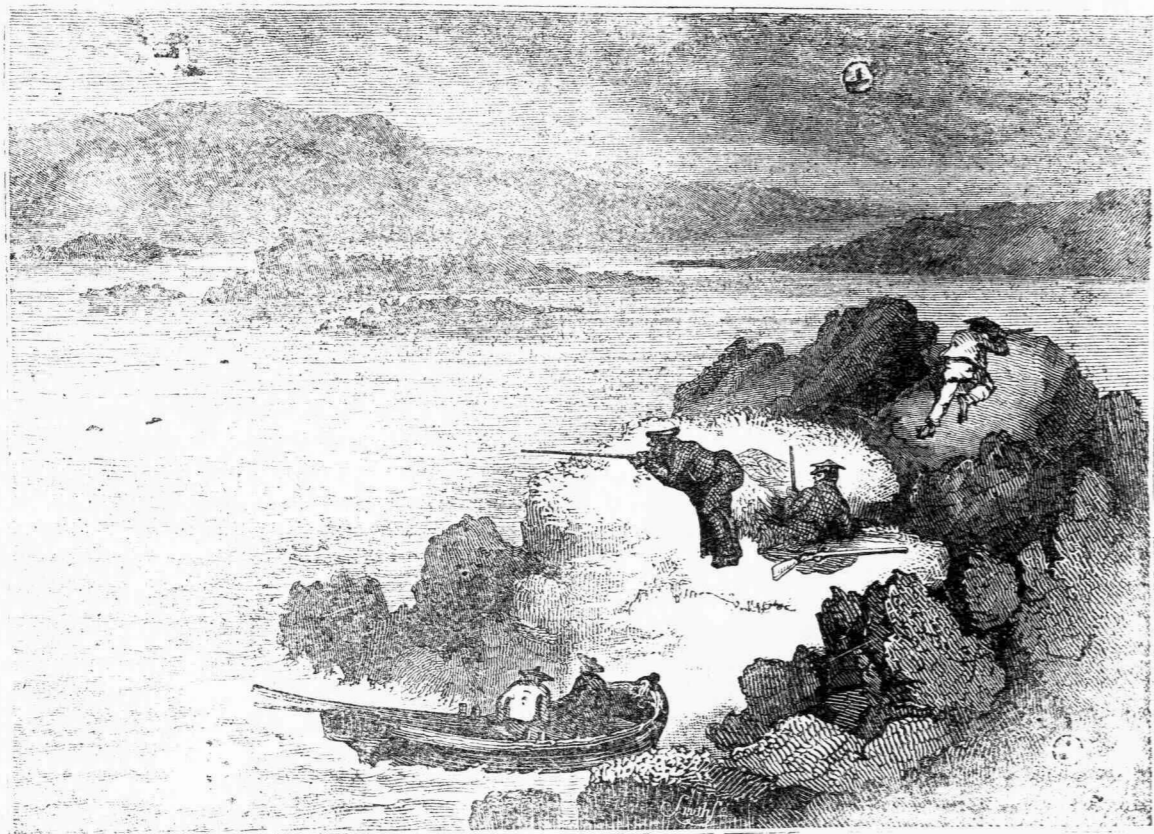
Τέλος από Σελ. 39.

Κατά τίναν τρόπον συνέστη ή όνομασθείσα Μονάς; Πώς έγιναν οι Ίουστινιάνοι κυριάρχαι τής Χίου; Πολίτευμα τών Ίουστινιάνων, και βάρβαρος τρόπος τού τιμωρείν. Συνωμοσία τών Χίων κατά τών Ίουστινιάνων, οτινες αναγορεύονται παρά τού Ίωάννου Παλαιολόγου κυριάρχαι τής Χίου. Νέαι παραχαί εις τήν Χίον. Οι Ίουστινιάνοι λαμβάνουσι παρά τού Μωάμεθ πολλά προνόμια. Πολιορκούσιν οι Βενετοί τήν Χίον. Έμπορίον τής Χίου. Οι Ίουστινιάνοι υποτάσσονται εις τόν Σουλτάνον. Ο ναύαρχος Χαμζάς εις τήν Χίον. Όργή και εξιλέωσις τού Μωάμεθ Β'. Η Χίος κυριεύεται υπό τού Πιλλ Πασσά. Προσβολή τών Φλωρεντινων κατά τής Χίου. Προνόμια τά όποια λαμβάνουσιν οι Χίοι παρά τών Τούρκων. Οι Βενετοί έκστρατεύουσι κατά τής Χίου. Διώκονται εκ τής νήσου παρά τών Τούρκων, νικηθέντες κατά θάλασσαν υπό τού Μεζομόρτου.

ΕΙΣ τόν προηγούμενον άριθμόν εν συντομία τά τής Χίου διηγηθέντες μέχρι τής εποχής, καθ' ήν μετέβη από τούς αυτοκράτορας τής Κωνσταντινουπόλεως εις τούς δημοκράτας Γενουησίους (1346), σκοπόν έχομεν εις τόν παρήντα να εξακολουθήσωμεν τήν συνέχειαν τής ιστορίας μέχρι τέλους τής δεκάτης όγδόης εκατονταετηρίδος.

Επειδή ό τήν Χίον κυριεύσας στόλος δεν άνηκεν εις τό δημόσιον τής Γενούης, άλλ' εις βαθυπλούτους τινάς ιδιώτας, ούτοι μετά τήν επιστροφήν τού Βιγνόζου παρεκάλεσαν τήν δημοκρατίαν να τούς πληρώση τά δαπανηθέντα· άλλ' αύτη, μη εύπορούσα τότε, άνέβαλε τήν πληρωμήν, συγχωρήσασα εις τούς ειρημένους ιδιώτας ν' απολαμβάνουσιν εν τω μεταξύ τά εισοδήματα τής νήσου Χίου, και συμφωνήσασα, εάν δεν πληρώση εντός τού υποσχεθέντος καιρού, να χαίρωνται οι δανεισταί τήν επικαρπίαν τού τόπου, κυβερνώντες μεν αυτοί, γνωρίζοντες δε παμβασιλεία τήν Γένουαν. Οι δανεισταί ούτοι, οι όποιοι όνομάσθησαν Μονάς, ως εν και μόνον συγκροτούντες σώμα, και Μονεϊς και Μαονεϊς, συνεφώνησαν άκολούθως να συστήσωσι μίαν μόνην οίκίαν, και να καλέσωσιν αύτην Ξενοδοχείον τών Ίουστινιάνων. Εις τό ξενοδοχείον τούτο πολλαί οικογένειαί έρχόμεναι κατεγράφοντο. Τέλος δε, παρήλθε και ή προθεσμία, καθ' ήν ή δημοκρατία είχε συμφωνήσει να πληρώση τά καταβληθέντα χρήματα εις τούς Μαονεϊς· και επειδή έπασχεν έλλειψιν τó θησαυροφυλάκιον, τούς παρεχώρησε κατά τήν συνθήκην όλην τήν νήσον. Οι Ίουστινιάνοι όλίγον κατ' όλίγον κατώρθωσαν είτε δια χρημάτων, είτε δια διαδοχής, είτε δι' άλλων νομίμων τίτλων, να λάβωσι μόνον εις χείρας τήν κυριαρχίαν τής νήσου. Τούτου δε γενομένου, όλοι σχεδόν οι Ίουστινιάνοι, οι τήν Γένουαν κατοικοῦντες, έκάτον περίπου τόν άριθμόν, μετεκομίσθησαν εις τήν Χίον, όπου, πλουσιώτατοι όντες, έκτισαν οίκους πολυτελεϊς εντός και εκτός τών τειχών, και έπλούτισαν τήν χώραν δι' έργοστασίων και πολλών άλλων κοινωφελών καταστημάτων.

Ο τρόπος όμως, καθ' όν έδιοίκουν, ήτον άρκετά δε-
4* έ.

Άγρα τών Φωκίων εις τήν Σκωτίαν.

ΒΡΟΧΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΟΙ.

Περὶ τῶν χρωματισμένων βροχῶν. --Οἱ σφοδροὶ άνεμοὶ συμφύρουσι πολλάκις τήν βροχήν μετὰ άνθη τῶν δένδρων και τῶν θάμνων, μετὰ τὸν σπόρον τῶν φυτῶν, μετὰ λεπτὴν άμμον, μετὰ τήν στάκτην τῶν πυριπνῶν όρέων, και μετὰ άλλας ύλας τὰς ύποίας αφαρπάζουσιν εις τὸ ύψος τής ατμοσφαιρας. Οθεν προκύπτουσι πολλάκις παραδόσοι βροχαί έμποιοῦσαι εις τούς άμαθείς τρόπον. Τοιαῦται είναι αἱ χρωματισμέναι βροχαί, τῶν όποιῶν τὸ χρώμα παράγεται από τὰ εν αὐταῖς περιεχόμενα όργανικὰ ή μη όργανικὰ σώματα· τοιαῦται είναι αἱ υπό πολλῶν παρατηρηθείσαι αίματώδεις βροχαί, έπονομασθεισαι οὔτω δια τὸ έρυθροῦν χρώμα τῶν σταγόνων, τὸ όποῖον αποτελείται από τὰ εν αὐταῖς μικρά κόκκινα έντομα, ή από σπόρους φυτῶν και ένίοτε από κόκκινα όρυζα. Τοιαύτη είναι και ή σιεύθης βροχή, έχουσα τὸ χρώμα τῶν θείων, εις τήν όποιαν ένίοτε παρατηροῦμεν δια τού μικροσκοπίου, ή και μετὰ γυμνοῦς όφθαλμοῦς, λεπτὸν σπόρον άνθῶν τινῶν, ως τῶν τής ελάτης και άλλων δένδρων.

Εἶναι πιρομοίως και άλλαι βροχαί διαφόρων άλλων χρωμάτων, ως ή στακτώδης, προξενούμεναι υπό αἰτιῶν αναλόγων. Απόδειξις τούτου είναι και ή συμβάσσα εν Περσία σιεύθης βροχή πλησίον τού όρους Άρχατ κατά τὸν μήνα Άπριλίον εν έτει 1827, καλύψασα τὸ έδαφος μετὰ στρώμα σπόρων εξ' άκτύλων πάχους. Τά πρόβητα και άλλα ζῶα έφαγον εκ τής βροχῆς τούτης, και οι άνθρωποι κατεσκεύασαν υγιεινόν άρτον.

Περὶ τής βατραχώδους και ιχθυώδους βροχῆς. --Έχομεν πλείστα παραδείγματα βροχῶν εκ βατραχῶν, ιχθύων και σκυλῆκων, περι τῶν όποιῶν δυναμέθα να αναφέρωμεν τὰς μαρτυρίας πολλῶν σοφῶν.

Η βατραχώδης βροχή, παρατηρηθείσα εις πολλοὺς τόπους, συμβαίνει συχνότερα εις τήν Άφρικὴν και Άμερικὴν. Κατά τήν γνώμη τῶν πεπαιδευμένων, τὸ πλῆθος τῶν μικρῶν τούτων βατραχῶν συναρπάζεται όμοῦ μετὰ τὸ ὕδωρ υπό λαίλαπος ή άνεμοστροβίλου από τήν επιφάνειαν τού έδάφους ή τῶν εἰδῶν.

Εἰς μίαν επαρχίαν τής Γαλλίας κατά τὸ 1830 έπεσε βροχή βαγαδαία, συνωδευμένη μετὰ μικροὺς ιχθύας. Εἰς τῆς όχθας τού Γάγγου εν Ίνδία κατά τὸ 1831 μετὰ σφοδρὸν λαίλαπα είδον μικρὰν έκτασιν τού έδάφους κεκαλυμμένην υπό ιχθύων μιᾶς Γαλλικῆς λίτρης τὸ βάρος. Εἰς τήν Σκωτίαν συνέβη βροχή από άρίγγας, εις δε τήν μεσημβρινήν Άμερικὴν συνέβη βροχή βδέλλων. Οθεν όλοι αὗτοι αἱ φυτικαί και ζωϊκαί ύλαι, καθὼς και όλα ταῦτα τά διάφορα ζῶα, παρασυρόμενα συναρπάζονται από τούς λαίλαπας και τούς τυφῶνας εις τὰ ὕψη τής ατμοσφαιρας, εκ τῶν όποιῶν πίπτουσι μετὰ βροχήν. --ΦΥΣΙΚΗ ΕΜ. ΨΥΧΑ.

ΕΙΣ διάστημα 120 ετών, ήτοι από τής εισαγωγῆς τής τυπογραφίας μέχρι τού 1610, έτυπώθησαν εις τήν Άγγλίαν 10,000 συγγράμματα, συμπεριλαμβανομένων και τῶν φυλλαδίων. Εἰς ένδεκα έτη, από τού 1792 μέχρι τού 1802, ό αριθμός τῶν νέων συγγραμμάτων, εκτός φυλλαδίων, άνέβη εις 4,098· εις διάστημα δε έννέα ετών, από τού 1828 μέχρι τού 1836, ό αριθμός έφθασεν εις 10,499. Παρομοίως δ' ηῦξησε και ό αριθμός τῶν εκδοδόμενων αντίτυπων έκάστου συγγράμματος. Τά Γαλλικὰ πιεστήρια εις 370 ένιαυτούς, από τής εφευρέσεως τής τυπογραφίας μέχρι τού 1813, παράγαγον τεσσαράκοντα πέντε ήμισυ εκατομμύρια κολλῶν ετησίως· εις δε τούς εφεξῆς δώδεκα χρόνους, μέχρι τού 1826, έσχυσαν να παράξωσιν υπέρ τὰ 134,000,000 κολλῶν ετησίως.

σποτικός. Τήν νήσον διήρσαν εις δώδεκα νομούς, ισαρίθμους άρχοντας διορίζοντας, οτινες όνομάζοντο Λογαριασταί, ως επιμελούμενοι τής συλλογῆς τῶν εισοδημάτων. Τῆς δωδεκάδος ταύτης προέδρευεν ύπατος, στελλόμενος εκ Γενούης. Οι Λογαριασταί είχαν τοποτηρητάς όνομαζομένους Δεσπότας, και εις τина μέρη Πρωτογέροντας· οι δε ὑπήκοοι τούτων τῶν Λογαριαστῶν όνομάζοντο Πάροικοι*. Ο τόπος τής δικαιοσύνης ήτο πρό τού φρουρίου παρά τὸν λιμένα, και ελέγετο Δικαιοτάτο. Εἰς δε τήν έξοχὴν έφυλακίζοντο οι πταισται εις τὰ λεγόμενα Σκλαβιά, όθεν Ισως ελαβε τὸ όνομα και τὸ χωρίον. Οι νόμοι τῶν ήσαν άυστηρότατοι, μάλιστα δε έκράτουں υπό ζυγόν τούς άθλίους παροίκους, πολλάκις αὐτούς άγγαρεύοντες. Κάνεις δεν είχε τήν άδειαν να αναχωρήση εκ τής Χίου χωρὶς τής ρητῆς προσταγῆς τῶν Ίουστινιάνων. Κάνεις δεν είχε τὸ δικαίωμα να πωλήση πράγμα εδωδιμον υπέρ τήν διωρισμένην τιμήν, και οἱ αἱ εις εκείνον όστις παρέβαινε τήν προσταγήν. Αἱ τιμωρίαί, τὰς όποίας εξέτελουν κατά τήν λεγομένην στήλην τής δικαιοσύνης, ήσαν βαρβαρικώταται και σχεδόν άπίστευτοι. Ποτὲ μεν ενέπηγον εις τὸ μέτωπον τῶν πταιστῶν πεπυρακτωμένον σίδηρον, ποτὲ δε απέκοπτον τήν ρίνα και τὰ γένεια, ποτὲ δε (και τούτο ήτο συνηθεστέρα πονη) τούς έράβδιζον άπηνῶς δια τού βουνέβρου (πίτσου). Αν δε ό τοιουτοτρόπως έραβδιζόμενος ελησμόνει εκ τού πόνου να μετρή μεγαλοφώνως όσας πληγὰς ελάμβανεν, ή μετρῶν έσφαλλε, τότε επανεδέρετο, έωσοῦ να τὰς μετρήση ασφάλτως, και έπειτα δι' έκάστην πληγὴν επλήρωνεν εν κουκίον, ήτοι εξ' όγδάρια τού τότε νομίσματος τῶν Χίων!

Τοιοῦτος δεσποτισμός ήτον άδύνατον να μην επιφέρη δυσαρέστους συνεπειὰς. Οι τολμηρότεροι και μάλλον δυσαρεστημένοι, υπό τού Μητροπολίτου όδηγούμενοι, συνώμοσαν να φονεύσωσιν όλους τούς Ίουστινιάνους τήν ήμέραν τού Πάσχα. Άλλά προδοθέντες εν τῷ μεταξύ, συνελήφθησαν, και οι μεν ένοχοι εκρεμάσθησαν εις τὰ τείχη τού φρουρίου, οι δε προδοταί άντημεψήθησαν, λαβόντες μέρος από τὰ κτήματα τῶν συνωμοτῶν, και εξαίρεθέντες από τὰς άγγαρείας. Έξωρίσθη δε και ό πρωταίτιος μητροπολίτης, άντι τού όποιου ουδὲ τότε ουδὲ μετέπειτα εδέχθησαν άλλον εις τήν νήσον, υπάλληλόν τина μόνον έχοντας, δικαιοον όνομαζόμενον, τὸν όποῖον εφήφιζον μεν αυτοί, επεκύρουε δε ό εν Κωνσταντινουπόλει πατριάρχης.

Η συνωμοσία λοιπόν, άντι να εξαλειψη, εστερέωσεν έτι μάλλον τὸ κράτος τῶν Ίουστινιάνων. Επέτυχον δε μετά ταῦτα να λάβωσι και χρυσόβουλλον παρά τού αυτοκράτορος Καλογιάνου (Ι. Παλαιολόγου), δι' οῦ έχαρίζετο ή νήσος εις αὐτούς και εις τούς διαδόχους τῶν, επί συμφωνία να πληρώσωσι πάραυτα 350,000

*Και τήν σήμεραν ακόμη όλοι οι οικογενειάρχαι εις τὰ χωρία τής Χίου όνομάζονται πάροικοι.

ὑπέρπυρα· ἔλαβον δὲ καὶ τὴν ἄδειαν τοῦ κόπτειν χρυσὰ νομίσματα (1363).

Μετὰ τριάκοντα περίπου χρόνων παρέλευσιν (1391) δύο νέα περιστατικά ἐτάραξαν τὴν ἡσυχίαν τῆς νήσου. Κατανικήσας τοὺς Γραικοὺς εἰς τὴν Ἀσίαν ὁ ἀστεροπητής (Ἰλδερὶμ) Παϊαζήτης, ἔστειλεν ἐξήκοντα πλοῖα εἰς τὴν Χίον, τὰ ὁποῖα κατέκαυσαν αὐτῆς τὰς κώμας, αἰτίνες μάλιστα ἤρχιζον νὰ ἀνορθῶνται ἐκ τῆς κατασκαφῆς τοῦ 1307. Ὀλίγον ὕστερον (1408) οἱ Γάλλοι κυριεύσαντες τὴν Γένουαν, ἔστειλαν τάγμα στρατιωτῶν πρὸς φύλαξιν τῆς Χίου. Ἄλλ' οἱ Ἰουστινιάνοι καὶ οἱ Βοργέζοι ἐπανέστησαν, καὶ κυριεύσαντες τὸ φρούριον, καὶ ἀρπάσαντες τὸ θησαυροφυλάκιον, ἐκυβερνῶντο πάλιν ἀφ' ἑαυτῶν. Μαθὼν τὰ γενόμενα ὁ τῆς Γενούης ἀντιβασιλεὺς Βουσικῶλτος, ἔστειλεν ἐξ πλοῖα ὑπὸ τὸν Κορράδον Δωρίαν, ὅστις, φθάσας τὴν 18ην Ἰουνίου 1409, καθυπέταξε πάλιν τὴν νῆσον. Μετ' ὀλίγον ὁμοῦ, ἀφοῦ οἱ Γενουήσιοι ἐπαναστάντες ἐδιώξαν τοὺς Γάλλους ἐκ τῆς πατρίδος των, οἱ Ἰουστινιάνοι ἐκυβέρων τὴν Χίον ὡς καὶ πρότερον.

Περὶ τὸν χρόνον τοῦτον διατρίβοντος ἐν Σμύρῃ Μωάμεθ τοῦ πρώτου, ἔστειλεν πρὸς αὐτὸν οἱ Ἰουστινιάνοι πρέσβεις, νὰ τὸν παρακαλέτωσιν ὥστε νὰ τοὺς ἀφήσῃ τὴν κυριαρχίαν τῆς νήσου, καὶ νὰ ἐμποδίσῃ πᾶσαν καταδρομὴν τῶν εἰς τὴν Χίον ἐμπορευομένων πλοίων. Ὁ Μωάμεθ, ὅστις ἦτον ἐπίσημος διὰ τὸ γλυκὺ τοῦ ἡθους του, καὶ διὰ τὴν πρὸς ἅπαντας ἐν γένει φιλανθρωπίαν, ἠρέσθη νὰ ζητήσῃ μόνον παρ' αὐτῶν ἐτήσιον φόρον τετρακισχιλίων δουκάτων, καὶ τοὺς παρεχώρησε τὴν νῆσον, συγχωρήσας προσέτι νὰ ἐμπορεύωνται ἐλευθέρως εἰς ὅλον αὐτοῦ τὸ κράτος, ὁμοῦσας νὰ βοηθῇ τοὺς Μαονεῖς ἐναντίον παντὸς ἐπιβόλου, καὶ ὑποσχεθεὶς νὰ κρατῶσιν αἱ αὐταὶ συνθήκαι μέχρι τῶν διαδόχων του (1414).

Μετὰ ἐπτὰ ἔτη (τὸ 1431) ἐπεμφαν οἱ Βενετοὶ κατὰ τῆς Χίου εἰκοσιοκτὼ πλοῖα, στρατηγὸν μὲν ἔχοντα τὸν ἀνδρῆϊον Σκαραμούκιαν Παβέζην, ἀρχιναύαρχον δὲ τὸν Ἀνδρέαν Μακενῆγαν. Ὁ στόλος οὗτος, αἰφνης καὶ ἀπροσδοκῆτως φανείς ἐμπροσθεν τῆς Χίου, κατέπληξε τοὺς Μαονεῖς μ' ὅλον τοῦτο, διώρισαν στρατηγὸν τὸν Παραῆλον Μοντάλδον, ὅστις πάραυτα ἔβαλε φρουρὰς εἰς τοὺς πύργους, καὶ ὠχύρωσε τὸ τεῖχος καὶ διὰ στρατιωτῶν καὶ δι' ὀπλων. Ἀφοῦ δὲ οἱ Βενετοὶ καὶ τὸ τεῖχος πολλαχῶς ἐκρήμισαν, καὶ τοὺς φυλάσσοντας τὸν λιμένα δύο πύργους ἐκυριεύσαν, ἐπέβαλον ἤδη καὶ κλίμακας, δι' ὧν νὰ ἀναβῶσιν εἰς τὸ φρούριον. Ἄλλ' ὁ γενναῖος Μοντάλδος, τὸ μέγεθος βλέπων τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου, ἐπρόσταξεν ἀνοίξαντες τὰς πύλας νὰ ἐφαρμῆσωσιν ὀπισθεν κατὰ τῶν Βενετῶν, νὰ κόψωσι τὰς κλίμακας, καὶ οὕτω νὰ κάμωσι ματαίαν τοῦ ἐχθροῦ τὴν ἀπόπειραν. Ἐτελέσθη δὲ ἡ προσταγή, καὶ ἀπέβη κατ' εὐχὴν τῶν πολιορκουμένων, ἀλλὰ δὲν ἀπῆλπισε καὶ τὸν Σκαραμούκιαν, ὅστις ἐπρόσταξε νὰ σκάψωσιν ὑπονόμους διὰ νὰ στενοχωρήσωσιν ἐτι περισσό-

τερον τοὺς ἐχθρούς· ἀλλ' ἐνῶ ἐπεστάτει αὐτὸς εἰς τὰ ἔργα, πληρωθεὶς θανατηφόρως ἀπέθανεν. Οἱ Βενετοὶ, ἀντὶ νὰ χάσωσι τὸ θάρρος, ἐξηκολούθουν ἐτι προθυμότερον τὴν πολιορκίαν, καὶ ἤθελον τέλος ἐπιτύχειν τοῦ σκοποῦ, ἐὰν μεγαλόφρων τις νεανίας, Δαμιανὸς Γρύλλος ὀνομαζόμενος, μαθὼν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὰ ἐν Χίῳ γινόμενα, δὲν ὤπλιζε μερικὰ πλοιάρια καὶ ἐβδομήκοντα περίπου νέους, καὶ δὲν ἐφθανε πρὸς βοήθειαν τῆς Χίου, διαβάς διὰ μέσου τῶν Βενετικῶν πλοίων. Καθεὶς δύναται νὰ συμπεράνῃ πόσον ἐχάρησαν οἱ πολιορκούμενοι, οἵτινες, γενόμενοι τολμηρότεροι, ἔκαμνον καθ' ἡμέραν ἐξόδους κατὰ τῶν Βενετῶν, ἕως οὗ τέλος τοὺς ἠνάγκασαν ν' ἀποπλεύσωσι τὴν 14ην Ἰανουαρίου εἰς τὴν Ῥόδον, ἀφήσαντες δύο μεγάλα πλοῖα καὶ πληθὺς πληγωμένων.

Ἀφοῦ μετ' ὀλίγον ἡσύχασαν πάλιν τὰ πράγματα, οἱ Ἰουστινιάνοι ἀνέκτισαν τὰ τεῖχη μὲ ἀδρότάτην δαπάνην, περιεκύκλωσαν τὸν λιμένα διὰ τοίχων (1440), ἀνήγειραν σκοπιὰς πολλαχῶς τῆς παραλίας, ἔκτισαν τεῖχη ὅχι εὐκαταφρόνητα ἐφ' ὑψηλῶν καὶ ἀποκρήμνων λόφων εἰς τινὰ χωρία, καὶ πύργους εἰς ἄλλα, διὰ νὰ ὑπερασπίζωνται οἱ χωρικοὶ ἀπὸ τὰς τῶν πειρατῶν καταδρομὰς. Ὡκοδόμησαν παλάτια μεγαλοπρεπῆ ἐκ μαρμάρου, ναοὺς πολυτελεστάτους, μοναστήρια, σχολεῖα, ναυπηγεῖον, ἐργαστάσιον χάρτου, ὑδραγωγεῖα περίφημα, νοσοκομεῖα, καὶ οἰκίδια διὰ τοὺς λεπροὺς παρὰ τὴν ἀγίαν Ὑπακοήν, καὶ ἀπέκτησαν στόλον ἰδίου τριάκοντα πλοίων. Τοιαῦτα δαπάναι ἀπαιτοῦσιν ἀνθρώπους πλουσίους καὶ πολλὰ ἔχοντας εἰσοδήματα. Ὅτι δὲ οἱ Ἰουστινιάνοι ἦσαν χάριν τοῦ μεγάλου ἐμπορίου τῆς νήσου πλουσιώτατοι, καὶ ὅχι εὐκαταφρόνητα τὰ εἰσοδήματα τῆς νήσου, μνημονεῖται μὲν θαυμάζων ὁ Χαλκοκονδύλης, ἐξηγεῖται δὲ καὶ ἐκ τῆς ἐκεῖθεν συρροῆς τῶν ἐμπόρων. Καὶ τῶντι εὐρίσκοντες οἱ ἔμποροι εἰς τὴν Χίον ὑπὲρ τὰς 100,000 κατοίκων, ἀσφάλειαν καὶ θῆσιν ἀρμοδίαν διὰ νὰ μεταβιβάζωσι τὰς πραγματείας των εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν, ἔτρεχον σωρηδὸν πανταχόθεν ἀκόμη καὶ πρὸ τῶν Ἰουστινιάνων· ἡ δὲ πληθὺς τῶν πραγματεῶν ἦτο τόση, ὥστε εἶχε καταστήσειν ἡ Χίος ὁ μόνος σχεδὸν κατ' ἐκεῖνα τὰ μέρη τόπος τῆς ἐμπορίας.

Τὸ 1453, (29 Μαΐου), ἔπεσεν ἡ Κωνσταντινοῦπολις εἰς τὰς χεῖρας τοῦ περικλειοῦς κατακτητοῦ Μωάμεθ Β'. Εἰς τὸ διάστημα τῆς πολιορκίας πέντε πλοῖα, φορτωμένα ζωοτροφίας καὶ στρατιώτας, ἀνεχώρησαν ἀπὸ τὸν λιμένα τῆς Χίου, καὶ διαπλεύσαντα ἐν Φριάμβῳ τὸν Ἑλλήσποντον καὶ τὴν Προποντίδα ἐν τῷ μέσω τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου, ἐφθασαν σὰ καὶ ἀβλαβῆ εἰς τὸν Κεράτιον κόλπον. Μετὰ δὲ τὴν ἄλωσιν, βλέποντες κινδυνεύουσαν τὴν αὐτονομίαν των οἱ Μαονεῖς, ἔστειλαν πρέσβεις πρὸς τὸν Μωάμεθ, καὶ συμφωνήσαντες νὰ πληρῶνωσιν ἐτήσιον φόρον 6000 δουκάτων, ἀπῆλυσαν τὰ πρότερά των προνόμια. Χάριν τῶν Ἰουστινιάνων ἔμειναν ἀβλαβεῖς καὶ τινες πλησιόχωροι νῆσοι

οἶον ἡ Σάμος, τὰ Ψαρά, ἡ Ἰκαρία, κτλ. ἀλλ' ἐπειδὴ ἐλεηλατοῦντο κατ' ἡμέραν ὑπὸ τῶν πειρατῶν, παρήτησαν αὐτὰς οἱ κάτοικοι, καὶ μετέβησαν εἰς τὴν Χίον.

Μετ' οὐ πολὺ, πλέων ὁ ναύαρχος Χαμζᾶς κατὰ τῆς Ῥόδου μὲ στόλον ὅχι εὐκαταφρόνητον, ἤραξεν εἰς τὴν Χίον ἀνέγγωσε δὲ εἰς τὴν ἐπιτόπιον διοίκησιν αὐτοκρατορικὸν θῆσπισμα, προστάξον νὰ πληρῶσωσιν οἱ Ἰουστινιάνοι 40,000 δουκάτα εἰς ἐμπορὸν τινὰ τοῦ Γαλατᾶ, Φραγκίσκον Δραπέριον ὀνομαζόμενον, ὡς χρεωστούμενα δι' ἀγορασθεῖσαν στυπτηρίαν. Ἄλλ' οὔτοι καὶ ταῦτα ἠρήθησαν, καὶ οὔτε δᾶρα κἄν, οὔτε τιμὰς ἀπέδωκαν εἰς τὸν ναύαρχον· ὅθεν ὀργισθεὶς ὁ Χαμζᾶς κατηρήμωσε τοὺς κήπους καὶ τοὺς ἀμπελωνὰς των· ἔπειτα δὲ, δύο τῶν ἐγκρίτων παγιδεύσας, καὶ ῥίψας αὐτοὺς εἰς τὰ δεσμὰ, ἀπέπλευσε διὰ τὴν Ῥόδον. Ἐπιστρέφων ἐκεῖθεν ἤραξε πάλιν εἰς τὴν Χίον, καὶ κατέπεισε τοὺς Ἰουστινιάνους νὰ πέμψωσι πρέσβεις πρὸς τὸν Σουλτάνον, διὰ νὰ ἐξιᾶσωσιν τὰς διαφορὰς των. Ἄλλ' αἰφνης ἀτύχημά τι κατετάραξε τὴν νῆσον. Μεθυσμένοι τινὲς Τούρκοι, παρὰ τὴν διαταγὴν τοῦ ναυάρχου, ἐκβῆκαν εἰς τὴν ἠρὰν κολυμβῶντες. Εἰς δ' ἐξ αὐτῶν, ἀναβάς ἐπ' ἐκκλησίας, ἐῤῥιπτε κατὰ γῆς τὰ κεραμίδια. Οἱ Λατῖνοι καὶ οἱ Γραικοὶ παροξυνθέντες ὤρμησαν κατὰ τῶν Τούρκων μετὰ μαχαίρων καὶ ξύλων, καὶ οὕτω ἐνῶ οἱ μὲν Χριστιανοὶ τοὺς κατεδίωκον ἀναβαίνοντες αὐτὸ τὸ πλοῖον, οἱ δὲ Τούρκοι ἐζήτουν νὰ σωθῶσι, τὸ πλοῖον ὑπὸ τοῦ βάρους τῶν ἀναβάντων ἀνατραπὲν συνέσφαψεν ὅλους εἰς τὰ κύματα. Οἱ ἄρχοντες τῆς νήσου ἐξιλίωσαν τὸν Χαμζᾶν ἀνταποδόντες διπλῶς τὴν τιμὴν τοῦ καταποντισθέντος πλοίου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ ἀπολεσθέντων πραγμάτων· ἀλλὰ μαθὼν ὁ αὐτοκράτωρ τὸν βυθισμὸν τοῦ πλοίου, ἐκήρυξε πόλεμον ἄσπονδον εἰς τοὺς Χίους, (1455, 14 Ἀυγούστου), καὶ δὲν εἶναι ἀμφιβολία ὅτι ἤθελε καθυποτάξαι τὴν νῆσον, ἂν δὲν ἐπρόφθανον οἱ Ἰουστινιάνοι νὰ ἐφελεκύσωσι τὴν εὐνοίαν του, τριάκοντα χιλιάδας δουκάτων μετρήσαντες διὰ τὴν βυθισθεῖσαν τριήρη, καὶ ὑποσχεθέντες φόρον ἐτήσιον δεκακισχιλίων φλωρίων.

Οὕτω λοιπὸν οἱ Χῖοι ἔζων αὐτόνομοι καὶ ἀνενόχλητοι ἐν τῷ μέσω τῶν καθ' ἡμέραν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον κραταιουμένων Ὁθωμανῶν. Τέλος ὁμοῦ, διέκοψε τὴν ἡσυχίαν των ἡ ἐκστρατεία τοῦ Πιάλ Πασσᾶ, ὅστις τὴν 17ην Ἀπριλίου, 1566, εἰσελθὼν εἰς τὸν λιμένα τῆς Χίου, ἀπέβη μετὰ πολυαρίθμων στρατιωτῶν, καὶ εἰς τὸ παλάτιον ἀμέσως προχωρήσας, συνήγαγε τοὺς Μαονεῖς, πρὸς τοὺς ὁποίους ἐξεφώνησε διεξοδικὸν λόγον. Εἰς τοῦτον ὤνειδιζεν αὐτοὺς, ὅτι συνεννοοῦντο μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Ἰσπανίας καὶ τῶν Μελιταίων, ὅτι ἐδίδον ἄσυλον εἰς τοὺς φεύγοντας ἐκ τοῦ Ὁθωμανικοῦ κράτους Χριστιανοὺς αἰχμαλώτους, καὶ εἰς τοὺς πειρατὰς· ὅτι ἀνήγγελλον τοὺς σκοποὺς τῆς Ὑψηλῆς Πόρτας, ἐξιχνιάζοντας αὐτοὺς διὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεως των· καὶ τέλος, ὅτι δὲν ἐπλήρωσαν τὸν φόρον εἰς τὸν ἀνήκοντα καιρὸν. Οἱ ταλαίπωροι Μαονεῖς ἀπελογή-

θησαν ὡς ἠδύναντο, καὶ παντοιοτρόπως ἐσπούδασαν ν' ἀποτρέψωσι τὴν ἐπικειμένην συμφορὰν· ἀλλ' εἰς μάτην· ἡ ἐπὶ τοῦ Πύργου κυμαινομένη σημαία τῶν Ἰουστινιάνων κατεβλήθη, καὶ μετ' αὐτῆς ἡ τῶν Γενουησίων κυριαρχία. Ἀφοῦ δ' ἐπομένως συνήγαγεν ὁ Πασσᾶς ἄπειρα πλοῖα ἀπὸ τοὺς ναοὺς καὶ τὰ μοναστήρια, ἐξέπλευσεν εἰς Κωνσταντινοῦπολιν, ἀφήσας πεντακοσίους στρατιώτας καὶ δέκα πλοῖα, διὰ νὰ φυλάττωσι τὴν νῆσον κατὰ τῶν πειρατικῶν προσβολῶν. Πρᾶγμα ὁμοῦ ἀκατανόητον, ἀφήκε τὸ φρούριον εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἰουστινιάνων.

Καὶ αὕτη ὁμοῦ καὶ πᾶσα ἄλλη σκιά τῆς αὐτονόμου κυριαρχίας ἀπολέσθη, μετὰ τὴν ἀνόητον ἀπόπειραν τῶν Φλωρεντίνων. Οὗτοι, ὡς πειραταὶ μᾶλλον παρ' ὡς ὑπέρμαχοι τῆς πίστεως τὸ Αἰγαῖον διαπλέοντες, ἀπέβιβασαν καὶ εἰς Χίον τετρακοσίους ἄνδρας (1599)· οἵτινες κατὰ πρῶτον μὲν, ἀπροσδοκῆτως ἐφορμήσαντες ἐν καιρῷ νυκτός, ἐπέτυχον· ἐπὶ τέλος ὁμοῦ κατεσφάγησαν ἅπαντες. Ἐπαθον δὲ πολλὰ καὶ οἱ Χριστιανοὶ, νομισθέντες ὁμόφρονες καὶ συνένοχοι τῶν Φλωρεντίνων· ὁ Τσικάλ Πασσᾶς φθάσας ἐμπροσθεν τῆς Χίου μὲ πολυαρίθμον στόλον, ἐφόνευσε καὶ ἐκρέμασε παμπόλλους, ἠνάγκασε δὲ καὶ τοὺς πλείστους τῶν Καθολικῶν Χίων νὰ ἀναχωρήσωσι πωλήσαντες τὰς οἰκίας των εἰς ἐλαχίστην τιμὴν, κηρύξας ὅτι ἐδείκνεν ἐπίτηδες τοιαύτην αὐστηρότητα διὰ νὰ ἐναντιῶνται ἄλλοτε αὐτοὶ οἱ Χριστιανοὶ εἰς τοὺς Χριστιανοὺς, καὶ διὰ νὰ μάθωσιν οἱ Φράγκοι ὅτι, ὡς ἄκις ἐφορμήσωσι κατὰ τῶν Σουλτανικῶν χωρῶν, θέλουν προξενεῖν περισσοτέραν βλάβην εἰς τοὺς Χριστιανοὺς παρ' εἰς τοὺς Τούρκους. Παρέλαβε δὲ καὶ ὠχύρωσε τὸ φρούριον, ἀφήσας φρουρὰν 4000 στρατιωτῶν.

Ἄλλὰ μολοντί, καθὸ χώρα δορίκτητος, ἐπαθεν ἡ Χίος πολλὰ δεινὰ, ἀπῆλυσεν μ' ὅλον τοῦτο παρὰ τοῦ Σουλτάνου πάμπολλα προνόμια, ἐξ ὧν τὰ οὐσιωδέστερα ἦσαν, νὰ κυβερνᾶται ἡ νῆσος ὑπὸ πέντε Δεπουτάτων, τριῶν Γραικῶν καὶ δύο Λατίνων, καὶ νὰ ἐκτελεῖται ἡ κρίσις των διὰ πᾶσαν Χριστιανικὴν ὑπόθεσιν, ἀνεκκλητος εἰς τὰ Τουρκικὰ δικαστήρια· νὰ μὴ ὑπόκεινται εἰς φόρον αἱ οἰκίαι, νὰ πληρῶνωσιν οἱ κάτοικοι κεφαλτικῶνα μόνον, καὶ 5000 γρόσια διὰ τὰ δένδρα (Ταχρήλι)· νὰ μὴ πληρῶνωσι τελώνιον δι' ὅσα ἐλάμβανον ἐκ τοῦ Τσεσμέ, ἀφοῦ ἀπεδείκνουν ὅτι ἐπληρώθη τὸ ἐκεῖτελωνεῖον· καὶ νὰ ἦναι τὸ ἐμπόριον αὐτῶν ἐλεύθερον ἀπὸ τελωνιακοῦ δασμοῦ κατ' ὅλον τὸν Εὐξείνιον Πόντον. Τοιαῦτα προνόμια ἔχοντες οἱ Χῖοι, ἤρχισαν νὰ πολιτίζωνται, νὰ πλουτῶσι, καὶ νὰ μὴ μετέχωσι τῆς παχυλῆς βαρβαρότητος, ἥτις ἐκάλυπτε τότε τὸ λοιπὸν μέρος τῶν Γραικῶν. Ὅχι ὀλίγον ὁμοῦ συνέβαλεν εἰς τοῦτο καὶ ἡ τόσους χρόνους συγκατοίκησις αὐτῶν μετὰ τῶν μᾶλλον ἐξευγενισμένων Γενουησίων. Ἄλλ' ὅτι ἀνώρθωσε μὲν τοὺς Γραικοὺς τῆς Χίου, ἠφάνισε δὲ τοὺς Λατίνους, ὑπῆρξεν ἡ σιλεργία τῶν πρώτων, καὶ τῶν δευτέρων ἡ νωθρότης. Οἱ Γραικοὶ εἰργάζοντο ἀδιακόπως,

ἐμπορευόμενοι μετ' αὐτῶν τῶν Καλβινιστῶν καὶ Ἀγγλων, καὶ στέλλοντες πλοῖα εἰς τὸν Στρυμόνα ποταμὸν νὰ φορτώνωσι πραγματείας. Οἱ δὲ Λατῖνοι, νομίζοντες ἑαυτοὺς πάντοτε εὐγενεῖς, καὶ μὴ ἀνατραφέντες εἰς ἐμπορικὴν ζωὴν, δὲν κατεδέχοντο νὰ ἐργάζωνται διὰ νὰ κερδήσωσι, καὶ οὕτω ἔμειναν μέχρι τέλους δυστυχεῖς καὶ πτωχοί.

Ἡ τελευταία κατὰ τῆς Χίου ἀπόπειρα ἐκ μέρους τῶν Εὐρωπαϊῶν ἐγένετο τὸ 1694. Οἱ Βενετοί, ὑπὸ τὸν Ζήνωννα, ἐφθασαν ἐμπροσθεν τῆς Χίου τὴν 7ην Σεπτεμβρίου, 10,000 πεζοὺς, καὶ 400 ἵππεις ἔχοντες εἰς τὰ πλοῖά των. Τὴν 8ην ἀπέβησαν εἰς τὸ ἀκρωτήριον τῆς ἀγίας Ἐλένης, καὶ μετὰ δέκα περίπου ἡμέρας, ἀποῦ πολλοὶ ἐφρονεῦσαν καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη, παρέδωκαν οἱ Τούρκοι τὸ φρούριον, ἀφήσαντες μὲν ὅλα τὰ κανόνια καὶ ἄλλα ὅπλα εἰς τὰς χεῖρας τῶν νικητῶν, αὐτοὶ δὲ μετακομισθέντες ἐνοπλοὶ εἰς τὸν ἀπαντικρὺ Τσεσμεν, τὸν ἀριθμὸν ἑξακισχίλιοι μετὰ γυναικῶν καὶ τέκνων. Ἄλλ' οἱ Γραικοὶ κάτοικοι τῆς νήσου ὀλίγον ὠφελήθησαν ἀπὸ τὴν πρόσκαιρον ταύτην ἀλλαγὴν τῶν κρατούντων· διότι οἱ Βενετοὶ ἐκλείσαν ὅλας τὰς ἐκκλησίας των, ἐδήμυσαν πολλῶν τὰ ὑπάρχοντα, καὶ καθ' ἡμέραν παντὶ τρόπῳ ἐπροσπάθουν νὰ τοὺς κάμωσι Καθολικοὺς, ἕως οὗ μετεκυρίευσαν οἱ Τούρκοι τὴν Χίον, κακὴν κακῶς ἐξώσαντες τοὺς Βενετούς.

Καὶ πρὶν εἶτι γνωρισθῆ ἢ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡ παράδοσις τοῦ φρουρίου, ἐστάλην στόλος ἐκ πενήτηκοντα πλοίων, ὑπὸ τὸν ναυαρχον Ἀσὴν Μεζομύρτον. Ἄλλ' ἐπειδὴ, ὅτε ἀνερῆσαν μακρόθεν τὰ ὄρη τῆς Χίου, τὸ φρούριον παρεδίδοτο, οἱ Τούρκοι εἰσέπλευσαν εἰς τὸν λιμένα τῆς Σμύρνης, ὅπου ἤθελον ἴσως κτυπήσειν αὐτοὺς οἱ Βενετοί, ἂν οἱ ἐν Σμύρνη πρόξενοι τῆς Γαλλίας, Ὀλλανδίας, καὶ Ἀγγλίας, δὲν κατέπειδον αὐτοὺς νὰ λείψωσι ἀπὸ τὴν ἐπιχειρήσιν ταύτην, τὴν τὸσον ἐπικίνδυνον εἰς τοὺς ἐγκατοικοὺς Χριστιανοὺς. Ἀποῦ δ' ἀνηγγέλθη εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύργον ἢ ἄλλως τῷ φρουρίου, παροργισθεὶς ὁ Σουλτάνος Ἀχμέτης ἐπρόσταξε νὰ συναχθῶσι πανταχόθεν στρατεύματα πρὸς ἀνακυρίευσιν τῆς Χίου. Ἔστειλε δὲ καὶ τεσσαράκοντα τέσσαρα πλοῖα, ἐξ ὧν ἕκαστον περιεῖχε πεντακοσίους ναύτας καὶ στρατιώτας, ἡ δὲ ναυαρχίς ἐπτακοσίους. Ἐκτὸς τοῦ ναυαρχοῦτος Μεζομύρτου, ἀρχηγοὶ τῆς ἐστρατείας ταύτης ἦσαν ὁ Πασσᾶς Μισσερογλῆς, καὶ ὁ Μουσταφᾶ Πασσᾶς. Ἀποῦ δὲ καιρὸν τινα διέτριψαν ἐν Σμύρνη ἐτοιμαζόμενοι, ἐφθασαν τέλος ἐμπροσθεν τῆς Χίου τὴν 8ην Φεβρουαρίου, 1695. Τρομερὰ ναυμαχία ἠκολούθησε τὴν 9ην, καθ' ἣν ἐφρονεῦσαν δισχίλιοι ἐκ μέρους τῶν Βενετῶν, καὶ ἄλλοι τόσοι ἐκ μέρους τῶν Τούρκων, καὶ ἐκάησαν ἢ ἐκυριεύθησαν ἴσα σχεδὸν τὸν ἀριθμὸν πλοῖα ἀφ' ἑκάστου μέρους, ἀπέθανον δὲ καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν πρωταγωνιστῶν· κἀνεὶς ὁμοίως δὲν ἐνίκησεν· ὅθεν τὴν 19ην, ἀποῦ οἱ Τούρκοι παρέλαβον ἄλλους ἀκμαίους στρατιώτας ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Ἀσίας, συνεκροτήθη δευτέρα ναυμαχία, ἣτις διήρκεσε πέντε ἡμέρας, πολλὴν φθορὰν εἰς τοὺς Βενετούς προξενήσα-

σα. Κατὰ συνέπειαν τῆς ἥττης ταύτης, συμβουλίου γενομένου, ἀπεφάσισαν οἱ Βενετοὶ ν' ἀφήσωσι τὴν νῆσον· ὑπὸ τὸσου δὲ τρόμου ἐκυριεύθησαν, ὥστε ἐφυγον τὴν νύκτα τῆς ἐπαύριον (21ης Φεβρουαρίου), ἀφήσαντες τεσσαράκοντα κανόνια ἐπὶ τῶν τειχῶν, πλοιαρία τινα φορτωμένα εἰς τὸν λιμένα, καὶ πολλὰς τοῦ πολέμου ἀποσκευάς. Δὲν ἠμέλησαν μ' ὅλον τοῦτο, πρὶν σωθῶσι διὰ τῆς φυγῆς, νὰ γυμνώσωσιν ὅλας τὰς Γραικικὰς ἐκκλησίας, καὶ ν' ἀρπάσωσιν ὅλα τὰ πολυτιμότερα αὐτῶν ἱερὰ σκευή. Φοβηθέντες καὶ οἱ Καθολικοὶ κάτοικοι τῆς Χίου τὴν ὀργὴν τῶν Τούρκων, (διότι αὐτοὶ εἶχον προσκαλέσειν τοὺς Βενετούς), ἀνεχώρησαν ὑπὲρ τὰς ἐξήκοντα οἰκογενεῖας εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἔμειναν δὲ ὀλίγοι μόνον εἰς τὴν Χίον.

Ἀποῦ ἀνεχώρησαν οἱ Βενετοί, ἔλαβον τὴν φρόνησιν οἱ Γραικοὶ τῆς Χίου ἄρχοντες νὰ εἰδοποιήσωσι τὴν αὐτὴν νύκτα τὸν Μεζομύρτον, ὅτι ἐφυγον οἱ κατακτηταὶ τῆς νήσου, καὶ ὅτι ἡ Χίος εὕρισκομένη εἰς ἀναρχίαν ἐπρόσμενε μὲ ἀνοικτὰς ἀγκάλας τοὺς παλαιούς τῆς κυριαρχίας. Μεθ' ἱκανὰς προφυλάξεις ἐμβάντες οἱ νικηφόροι Τούρκοι εἰς τὸν λιμένα, ἐκρέμασαν τίσσαρας τῶν προύχοντων Λατίνων, καὶ ἅπαντας κατεταπείνωσαν. Ἄλλὰ καὶ οἱ Γραικοὶ δὲν ἔμειναν ὅλως ἀνεπηρέαστοι. Ὑπάρχει νόμος εἰς τὸν Τουρκικὸν κώδικα λέγων, ὅτι ὅποιαδήποτε χώρα ἤθελε μείνειν τρεῖς ἡμέρας εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἐχθροῦ νὰ δημεύεται εἰς τὸ θησαυροφυλάκιον τοῦ Σουλτάνου καθὸ τόπος δορίκτητος, ἕκτος ἐάν οἱ κάτοικοι ἐξαγοράσωσι τὰ κτήματά των. Ἡ Χίος εἰς ταύτην τὴν περίστασιν ἐξετιμήθη 1500 πούγγια· ἀλλ' οἱ Χίοι παραστήσαντες εἰς τὸν Σουλτάνον τὴν παλαιὰν αὐτῶν πρὸς τὴν Τουρκίαν πίστιν, καὶ ὅτι αἰτίοι ὄλων τῶν γενομένων ὑπῆρξαν οἱ Λατῖνοι, εὐρόντες δὲ κατ' εὐτυχίαν καὶ ὑπερασπιστὰς τὸν Χουσεῖν Πασσᾶν, Βεζήρην κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας ἀναγορευθέντα, καὶ τὸν μέγα δυνάμενον Διερχμηνιᾶ Ἀλέξανδρον τὸν Μαυροκορδάτον, κατάρθωσαν πεντακοσία μόνον πούγγια πληρώσαντες ν' ἀπολαύσωσι πάλιν παρὰ τοῦ Σουλτάνου ὅλα τὰ προνόμια, τὰ ὅποια τοὺς εἶχε χαρίσειν ὁ ἐνδοξος Σολεῦμάνης, τὸ 1566.

Μετὰ τὴν ἐξωσιν τῶν Βενετῶν ἐξῆσεν ἡ Χίος εἰς αἰμονοῦσα καὶ προοδεύουσα ὑπὸ τὸ Τουρκικὸν σκῆπτρον μέχρι τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ὅσο μόνον μικρῶν ταραχῶν ἐξαιρουμένων, τῆς μὲν κατὰ τὸ 1718, τῆς δὲ κατὰ τὸ 1770. Εἰς τὴν πρώτην, ἐπειδὴ ἠναντιώθησαν οἱ Δεπουτάτοι εἰς τὸν Πασσᾶν ζητήσαντα νὰ ἀθετήσῃ συνθήκην τινα ἐγγώριον ἐναντίον τῶν προνομίων, ἐστάλησαν σιδηροδέσμοι εἰς Κωνσταντινοῦπολιν, ὅπου ὁμοίως ὁ Σουλτάνος εὐδόκησε νὰ τοὺς χαρίσῃ τὴν ζωὴν ἕκτοτε ἀντὶ Δεπουτάτων ἔλαβον τὸ ὄνομα Δημογέροντες. Εἰς τὴν δευτέραν ἠναγκάσθησαν οἱ Χίοι νὰ δώσωσιν ὁμηρα εἰς τοὺς Τούρκους, νομίσαντες ὅτι ἦσαν συνεννοημένοι μετὰ τοῦ Ρώσου Ὀρλόφ, ὅταν ἐπυρπόλησεν εἰς τὸν ἀντικρὺ τῆς Χίου Τσεσμεν τὸν Ὀσμανικὸν στόλον.

Ἐνταῦθα κλειόμενον τὴν σύντομον ταύτην ἐπιτομήν,

παραλείποντες ὡς πασίγνωστα τὰ Φλιβερά συμβάντα τοῦ 1822, καὶ τὰ ἕκτοτε γεγόμενα.

Πρὸς βοήθειαν τῆς μνήμης ἐπισυνάπτομεν τὴν χρονολογικὴν ἀνακεφαλαίωσιν ταύτην.	
Ἡ Χίος κυριεύεται ὑπὸ τοῦ Τσαχῆ, καὶ πάλιν ἐλευθεροῦται	1093
Καταπορθεῖται ὑπὸ τοῦ Δομινίκου Μικέλη	1124
Κρατεῖται ὀλίγους μῆνας ὑπὸ τῶν Βενετῶν	1171
Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων, ὑποτάσσεται καὶ ἡ Χίος εἰς τοὺς Βενετούς	1204
Ἐπανέρχεται ἡ Κωνσταντινοῦπολις εἰς τοὺς Γραικοὺς, (καὶ πρὸ αὐτῆς ἡ Χίος)	1261
Ὁ Ζαχχαρίας Βενεδέτος διορίζεται ἄρχων τῆς Χίου	1298
Οἱ διάδοχοι τοῦ Βενεδέτου διώκονται ἀπὸ τὴν Χίον ὑπὸ τοῦ Ἀνδρονίκου	1329
Οἱ Γενουήνσιοι κυριεύουσι τὴν Χίον	1346
Αἱ κῶμαι τῆς Χίου κατακαίονται ὑπὸ τοῦ πλοίου τοῦ Παϊαζήτου	1391
Οἱ Βενετοὶ πολιορκοῦσι τὴν Χίον	1431
Ἡ Χίος κυριεύεται ὑπὸ τοῦ Πιᾶ Πασσᾶ	1566
Προσβολὴ τῶν Φλωρεντίνων κατὰ τῆς Χίου	1599
Οἱ Βενετοὶ κυριεύουσι τὴν Χίον	1694
Οἱ Βενετοὶ διώκονται ἐκ τῆς Χίου ὑπὸ τῶν Τούρκων	1695
Καταστροφὴ τῆς Χίου	1822

ΠΕΡΙ ΚΟΛΑΚΕΙΑΣ.

Ἡ ΜΕΝ κολακεία δύναται νὰ ὑποληφθῇ, ὅτι εἶναι ὁμιλία ἀτιμῶς, ἀλλὰ συμφέρουσα πρὸς τὸν κολακεύοντα. Ὁ δὲ κολαξ τοιοῦτος, ὥστε πορευόμενος μὲ τὸν φίλον του λέγει πρὸς αὐτὸν, Στοχάζεσαι ὅτι σὲ παρατηροῦσιν οἱ ἄνθρωποι; τοῦτο εἰς κἀνενα ἀπὸ τοὺς πολιτάς δὲν γίνεται εἰμὴ εἰς σέ· χρεὶς σὲ ἐπῆνουν εἰς τὴν στοάν, διότι, ἐνῶ ἐκάθητο ἐκεῖ ὑπὲρ τοὺς τριάκοντα, καὶ συνέπεσε λόγος, Ποῖος νὰ ᾔῃ ὁ ἀριστος τῶν πολιτῶν, ὅλοι ἀπὸ σέ ἤρχισαν, καὶ εἰς σέ ἐτελείωσαν· καὶ ἄλλα τοιαῦτα λέγει. Ὅταν δὲ τύχη νὰ πέσῃ τίποτε ῥάμμα εἰς τοῦ φίλου τὸ φέρεμα, ἢ ἄχρον ἀπὸ τὸν ἀνεμον εἰς τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς, τὸ ἐκβάλλει ὁ κολαξ, καὶ γελάσας λέγει, Βλέπεις, ὅτι δύο ἡμέρας δὲν σ' ἐντάμωσα, καὶ ἐγέμισε τὸ γένειόν σου ἀπὸ τρίχας λευκάς, ἂν καὶ πρὸς τὴν ἡλικίαν σου ἔχῃς ὑπὲρ πάντα ἄλλον τὴν τρίχα μελιανῶν. Καὶ ὅταν λέγῃ ὁ φίλος τί, ὁ κολαξ προτάσσει τοὺς ἄλλους νὰ σιωπήσωσιν ὅταν δὲ ἀκούῃ, τὸν ἐπαινεῖ, καὶ ὅταν παύσῃ ὁμιλῶν, τὸν χειροκροτεῖ, λέγων, Εὖγε! Ἄν δὲ ἀστεῖσθῇ μὲ τρόπον ἄχαριν, αὐτὸς κυριεύεται ἀπὸ γέλωτα, καὶ ἐμφράττει τὸ στόμα μὲ τὸ φέρεμά του, ὡς μὴ δυνάμενος τάχα νὰ κρατηθῇ ἀπὸ τὸν γέλωτα. Καὶ καθ' ὅδον προτάσσει τοὺς ἀπαντῶντας νὰ σταθῶσιν ἕως οὗ διαβῇ ἐκεῖνος. Ἀγοράζει δὲ καὶ μῆλα καὶ ἀπίδια, καὶ φέρων τὰ δίδει εἰς τὰ παιδιά, βλέποντος ἐκείνου, καὶ ἔπειτα φιλεῖ αὐτὰ, λέγων, Καλοῦ πατρὸς νεώττια (πουλάκια)· καὶ ὅταν ὁ φίλος ἀγοράζῃ, παρόντος ἐκείνου, ὑποδήματα, λέγει ὁ κολαξ, ὅτι τὸ ποδᾶριον εἶναι συμμετρότερον τοῦ υποδήματος. Ὅταν δὲ πορεύηται πρὸς τινα φίλον διὰ νὰ τὸν ἐπισκεφθῇ, προτρέχει αὐτὸς, καὶ λέγει, Πρὸς σέ ἐρχεται· καὶ ἐπιστρέφων λέγει πρὸς αὐτὸν, Ἐδωκα τὴν εἰδήσιν· εἴτι δὲ εἶναι καλὸς νὰ ὑπηρετήσῃ καὶ τὰ τῆς γυναικείας ἀγορᾶς χωρὶς ν' ἀναπνεύσῃ. Καὶ ἀπὸ τοὺς συνευωχουμένους πρῶτος ἐπαινεῖ τὸν οἶνον· καὶ καθήμενος πλησίον τοῦ φίλου, λέγει, Πολλὰ ἀνορέκτως τρώγεις· καὶ λαβὼν μερίδα ἐκ τῆς τραπέζης, προσ-

φέρει πρὸς αὐτὸν, λέγων, Τοῦτο εἶναι πολλὰ καλὸν βέλαιον πρὸς τούτους τὸν ἐρωτᾶ, μήπως κρυώνει, καὶ ἂν θέλῃ νὰ βάλῃ ἐπάνω του τὸ ἐπανωφόρεμά του, καὶ πρὸς τούτους τὸν περισκεπάζει. Ταῦτα δὲ λέγων, πλησιάζει καὶ εἰς τὸ ὠτίον του καὶ τοῦ ψιθυρίζει, καὶ ἀτενίζων πρὸς ἐκεῖνον ὁμιλεῖ πρὸς τοὺς ἄλλους. Εἰς δὲ τὸ θέατρον λαμβάνει ἀπὸ τὸν δούλον τὰ στρώματα, καὶ τὰ ὑποστρώνει αὐτός. Βεβαίονι δὲ καὶ ὅτι ἡ οἰκία εἶναι μὲ καλὴν ἀρχιτεκτονικὴν ὀικοδομημένη, καὶ ὁ ἀγρὸς καλῶς γεωργημένος, καὶ ἡ εἰκὼν ὁμοία τοῦ πρωτοτύπου καὶ εἰς ἕνα λόγον, δύναται τις νὰ παρατηρήσῃ τὸν κολακα, ὅτι καὶ λέγει, καὶ πράττει ὅλα ἐκεῖνα, μὲ τὰ ὅποια στοχάζεσαι ὅτι θέλει εὐχαριστήσῃν.--ΘΕΟΦΡΑΣΤΟΣ.

ΕΞΟΛΟΘΡΕΥΜΟΣ ΤΩΝ ΘΗΡΙΩΝ.

ΠΡΟ τρισχιλίων χρόνων ἀγγελθὸν ἐπλανῶντο τὰ ἀγριώτατα τῶν θηρίων, ὅποια οἱ λέοντες, αἱ ἄρκτοι, αἱ ὄβριαι, οἱ πάνθηρες, οἱ ἐλέφαντες, οἱ ῥινοκέρωτες, κτλ. Ἄλλὰ μέρος μὲν διὰ τῆς ἐπιτηδειότητος καὶ πανουργίας, μέρος δὲ διὰ τῆς ῥιποκινδύνου τόλμης, κατάρθωσεν ὁ ἄνθρωπος οὐχὶ μόνον τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν νὰ ὀλιγοστεύσῃ, ἀλλὰ καὶ τὸ γένος ὅλον νὰ συνωδίσῃ εἰς ἀπροσίτους σχεδὸν ἐρήμους. Ὅμοίως δ' ἀπεμάκρυνε βαδμηθὸν καὶ τὰ φοβερά κήτη ἀπὸ τοὺς αἰγιαλοὺς ὅπου συχνάξει. Διὰ τοῦτο πούποτε τῆς Μεσογείου δὲν φαίνονται πλέον φάλαινα, ἐνῶ ἄλλοτε ἠγρεύοντο καὶ εἰς τὸν κόλπον αὐτὸν τῆς Γασκονίας τόσαι, ὥστε οἱ τοῦ τόπου αὐτοῦ ἄλιεῖς κάτοικοι καὶ τοὺς ἀγροὺς περιέφρατον μὲ τὰ τερατώδη αὐτῶν ὄσα.

Αἰτία δὲ τῆς γενικῆς ταύτης φθορᾶς δὲν ὑπῆρξε μόνον τῶν λαῶν ἡ κυνηγεσία, ἀλλὰ συνήργησαν μᾶλλον εἰς τοῦτο καὶ οἱ τῶν θηρίων ἀγῶνες, οἱ ὅποιοι τόσον ἤδυνον τοὺς παλαιούς Ῥωμαίους. Τῶντι, ἀπίστευτος σχεδὸν φαίνεται ὁ ἀριθμὸς τῶν φονευομένων εἴτε ἐπὶ δημοσίων ἑορτῶν, εἴτε εἰς τὸ ἀμφιθέατρον. Ἀπὸ τὴν ἱστορίαν μακθάνομεν, ὅτι ὁ μὲν Μέτελλος μετὰ τὴν κατάρκτησιν τῆς Μακεδονίας ἔφερεν εἰς Ῥώμην ὡς 150 ἐλέφαντας, οἵτινες κατετοξέυθησαν ἔπειτα εἰς τὸ ἀμφιθέατρον, ὅπου τοὺς ἐβαλον νὰ μάχωνται· ὁ δὲ Πτολεμαῖος, ἑορτὴν τελῶν πρὸς τιμὴν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Σωτῆρος, καὶ μιμούμενος τοῦ Διονύσου τὸν ἱακχον θρίαμβον, παρέστησεν ἐλάφους, βουβάλους, στρουθοὺς, ὄρνυρας, καμήλους, πρόβατα τῆς Αἰθιοπίας, λεοπαρδάλεις, πάνθηρας, ἄρκτους, καὶ πολλοὺς ἐλέφαντας.

Οἱ τοιοῦτοι ἀγῶνες, οἱ ὅποιοι καταρχὰς συνεστήθησαν διὰ πολιτικούς σκοποὺς, μετεβλήθησαν ἔπειτα εἰς ἐπίδειξιν ματαίας καὶ γελοιώδους πολυτελείας. Ὁσεν ὁ μὲν Πομπήιος, ἐγκαινιάζων τὸ θέατρον αὐτοῦ, μετὰ πολλῶν ἄλλων θηρίων ἔδειξεν εἰς τὸν δῆμον 400 πάνθηρας καὶ 500 λέοντας, ὁ δ' Ἀντώνιος περὶ τρεῖς τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως, ἔχων λέοντας εἰς τὴν ἀμάξαν ἐξευγμένους· καὶ ὁ Καῖσαρ αὐτὸς προσέφερε 400 λέοντας, καὶ προσέτετε τεσσαράκοντα ἐλέφαντας συναθροίσας ἐβαλεν αὐτοὺς εἰς μάχην πρῶτον μὲ πεζοὺς, ἔπειτα δὲ καὶ μὲ ἵππεις. Ἄλλ' οἱ Ῥωμαῖοι ἐκθύρουν τὸν αἰγὸν μακινὴν πόλεμον καὶ κατὰ τῶν ἐνύδρων ζώων, διότι 36

κροκόδειλοι κατεσπαράχθησαν συναλλήλως διὰ τὰ τέρψωσιν αὐτοὺς εἰς τοῦ Φλαμινίου τὸ ἀμφιθέατρον.

Πράγμα παράδοξον! ὁ Τίτος αὐτὸς ἐξέζηκεν εἰς φόνον ἐμπροσθεν τοῦ αἵματοχαροῦς καὶ βαρβάρου τῆς Ῥώμης ὄχλου ἐννέα χιλιάδας διαφόρων ζώων· ὁ δὲ Τραϊανὸς ἐνδεκα χιλιάδας. Κατ' ἐξοχὴν ὅμως ὁ Πρόβος διέπρεψεν εἰς τὴν πονηρὰν ταύτην ἀμιλλαν, καὶ συνήγαγε πλείωτερα ὑπὲρ πάντα ἄλλων ζῶα.

Τὰ ἀηδέστατα ταῦτα θεάματα ἐξηκολούθησαν ἕως τῆς παρακμῆς καὶ πτώσεως τοῦ δυτικοῦ βασιλείου· ἐπειδὴ αἱ ἀπαγορεύσεις τοῦ Κωνσταντίνου δὲν ἴσχυσαν πρότερον νὰ καταπαύσωσι τοιαύτην ἀπειρόκαλον καὶ βαρβαρικήν συνήθειαν. Ἐν τοσοῦτω ὅμως οἱ ἀλλεπάλληλοι καὶ συχνοὶ οὗτοι φόνοι κατέστησαν σπάνια τὰ ἄλλοτε πολυπληθῆ θηρία, καὶ ἐφυγάδευσαν αὐτὰ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου τὰς κατοικίας. Εἰς τοῦτο δὲ συνέβαλον ἔπειτα καὶ αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν βαρβάρων εἰς τὴν Εὐρώπην, ὡς καὶ ὁ τῶν πόλεων συνοικισμὸς, καὶ ἡ τῶν δασῶν δενδροτομία.

Πιστεύομεν ὅτι καὶ τὴν σήμερον εἰσέτι σώζονται ἐν τῶς τῶν πολιτισμένων τόπων θηρία· ἀλλ' ὅλα σχεδὸν ἀποφύγουσι περίφοβα καὶ καταπεπληγμένα τὸν ἀνθρώπον ὡς κοινὸν ἐχθρὸν, εἰς ἄδυστα σπήλαια, ἢ εἰς τὸ βάθος σπηλαιῶν δρυμῶνων, ὅπου ὅμως δὲν μένουσι πάντοτε εἰς παντελῆ ἀσφάλειαν.

Ο ΝΑΥΤΙΑΟΣ.

ΕΞ ὠφελίμου τινὸς βιβλιαρίου περὶ Φυσικῆς Θεολογίας, πρὸ μικροῦ ἐκδοθέντος ἐν Ἀθήναις, λαμβάνομεν τὰ ἐπόμενα:—

Μήτηρ. Ὑπάρχει μικρὸν τι θαλάσσιον ζῶον, ναυτίλος ὀνομαζόμενον, πολὺ περιέργον.

Παῖς. Διὰ τί ὀνομάζεται ναυτίλος; Πλῆει ἄραγε, ὡς οἱ ναῦται, εἰς τὸ πέλαγος; καὶ τί πλοῖον ἔχει;

Μ. Ναί, υἱέ μου, πλῆει· καὶ μάλιστα κατοικεῖ πάντοτε εἰς τὸ αὐτὸ πλοῖον, μὲ τὸ ὅποιον κολυμβᾷ καὶ πλέει.

Π. Ἐκ τίνος πράγματος εἶναι κατεσκευασμένον τὸ πλοῖον τοῦτο;

Μ. Τὸ πλοῖον εἶναι λεπτόν τι ὄστρακον, στρογγύλον καὶ κοίλον, λεπτόν ὡς χαρτίον καὶ ελαφρότατον, ὥστε πλέει ἐπὶ τοῦ ὕδατος ἀπαρραλλάκτως ὡς τὸ πλοιάριόν σου. Τὸ ὄστρακον εἶναι μέρος τοῦ θαλασίου ζώου, καὶ ἐντὸς τοῦ ὄστράκου εἶναι τὸ ζῶον αὐτοῦ μέρος μαλακὸν καὶ μυζώδες, ὡς ὁ κοχλίας (σάλιαγκος), πολὺ μάλιστα μαλακώτερον παρὰ τὸ ζῶον μέρος τοῦ ὄστρείδου.

Ὅταν αὐτὸ τὸ θαλάσιον ζῶον θέλῃ νὰ πλεύσῃ, ἐγείρει δύο μικροὺς βραχιόνας του, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπάρχει ἠπλωμένον πρᾶγμα τι λεπτότατον, ὡς ἀράχνη, τὸ ὅποιον φυσώμενον ὑπὸ τοῦ ἀνέμου δίδει κίνησιν εἰς τὸν ναυτίλον, καὶ οὕτω πλέει ἐπὶ τῆς θαλάσσης.

Ἐχει δὲ καὶ δύο ἄλλους βραχιόνας, τοὺς ὁποίους βάλλει εἰς τὴν θάλασσαν ἀπὸ τὰ δύο μέρη τοῦ ὄστράκου, καὶ με' αὐτοὺς κωπηλατεῖ, κινεῖται ἐρηγορότερον, περιστρέφεται, καὶ λαμβάνει ὅποιανδήποτε διεύθυνσιν θέλει.

Ἐξέρχεται ὅτι, ὅταν γαμίση τὸ πλοιάριόν σου με' νερόν, καταθεθίζεσαι. Τοιοῦτοτρόπως καὶ ὁ ναυτίλος, περὶ τοῦ ὁποίου σὲ λέγω ὁσάκις θελήσῃ νὰ καταβῆ εἰς τὸ βάθος τῆς θαλάσσης, σύρει ἐντὸς, καὶ τοὺς δύο βραχιόνας, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι τὸ πανίον, καὶ

τοὺς ἄλλους δύο με' τοὺς ὁποίους κωπηλατεῖ, καὶ ἔπειτα μεταγίρζεται μεθόδον τινα διὰ νὰ σύρῃ ἐντὸς ὕδατος, καὶ νὰ γαμίση ὅλον τὸ ὄστρακον. Ἐκ τούτου δὲ γίνεται τόσον βαρὺ, ὥστε καταποντίζεται εἰς τὸ βάθος τῆς θαλάσσης ὡς πέτρα.

Ὅταν δὲ θελήσῃ πάλιν νὰ ἀναβῆ ἐπάνω εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, ἐκβάλλων τὸ νερόν ἀπὸ τὰς πολλὰς μικρὰς τρύπας, τὰς ὁποίας ἔχει εἰς τοὺς βραχιόνας, γίνεται ελαφρὸς, καὶ ταχέως ἀναβαίνει, ἕως ὅτου φθάσῃ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Ὅταν ὁ καιρὸς ᾗναι γλυκὺς, καὶ ἡ θάλασσα γαληνιαία, ὅσοι εὐρίσκονται εἰς τὰ πλοῖα τὰ διαπλέοντα τὸν μέγαν ὠκεανόν, βλέπουσιν συνεχῶς πλῆθος τῶν θαλασσίων τούτων ζώων, τὰ ὁποῖα, ὡς ναῦται εἰς τὰ πλοῖά των, ἔχοντα τὰ πανία ἠπλωμένα, περιπλέον με' ἄκραν εὐθυμίαν. Ἄλλ' ὅταν ὁ ἀνεμος σφοδρῶνῃ, ἢ ὅταν ἐνοχληθῶσιν ἀπὸ τίποτε, συστέλλουσιν ἐντὸς τὰ πανία καὶ τοὺς βραχιόνας των, γαμίζουσιν τὸ ὄστρακον ἀπὸ θάλασσαν, καὶ καταβαίνουν εὐθὺς εἰς τὸ βάθος τοῦ ὠκεανοῦ, καὶ δὲν ἀναφαίνονται εἰμὴ μετὰ τινα καιρόν.

ΟΙ ΠΑΡΙΣΙΟΙ, ΑΠΟ ΤΟΥ 1789 ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 1815.

4.

ΑΚΑΤΑΣΤΑΣΙΑΙ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΘΑΝΑΤΟΝ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ.

ΑΠΕΡΙΓΡΑΦΤΟΝ φρίκην ἠσθάνθη ἅπανα ἡ Εὐρώπη, μαθοῦσα τὴν ἀπάνθρωπον θανάτωσιν τοῦ ἀγαθοῦ Λοδοβίκου. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἤρχισε κάκιστα νὰ διοικῆται ἡ Γαλλία διὰ πολλὰ ἔτη κατὰ συνέχειαν. Τὸ ἥμισυ σχεδὸν ἀπὸ τὰ μέλη τῆς συνελεύσεως, οἱ μετριώτερον φρονούντες, ἐπεθύμουν, ὡς προεἶπομεν, νὰ διασωθῇ ὁ βασιλεὺς· ἀλλ' ἄφ' ἧς στιγμῆς ἡ πλειοψηφία κατεδίκασε τὸν Λοδοβίκον, οἱ μανιώδεις Ἰακωβίνοι ἔλαβον τὴν ὑπεροχὴν εἰς τὴν συνέλευσιν, καὶ βαθμηδὸν κατήντησαν εἰς βιαιότερας πράξεις. Ὁ τῶν Παρισίων ὄχλος, ἰδὼν πόσῃ δυνάμει εἶχεν ἀποκτήσειν, ἀπεφάσισε νὰ παρασύρῃ ἐτι μᾶλλον τὰ πράγματα. Πολλάκις ἐφόρμων εἰς τὰς Τοῦίλλερίας ἐνῶ τὰ μέλη ἐσυνεδρίαζον, καὶ δημηγοροῦντες ἔλεγον εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τί ὤφειλον νὰ πράξωσιν εἰς ταύτην καὶ τί εἰς ἐκείνην τὴν περίστασιν, καὶ συγχρόνως ἠπειλοῦν αὐτοὺς αἰνιττόμενοι τί ἐμελλε ν' ἀκολουθήσῃ, ἂν αἱ ἀπαιτήσεις τοῦ λαοῦ δὲν ἐλάμβανον τὴν προσήκουσαν ἀκρόασιν. Τὴν 27ην Μαΐου, διςχίλια περίπου γυναῖκες, συναθροισθεῖσαι περὶ τοῦ βουλευτηρίου, ἐφέροντο ὡς τόσαι μαινάδες, ἀλλ' ἠναγκάσθησαν νὰ διασκορπισθῶσι χωρὶς νὰ κακοποιήσωσι. Τὴν ἐπαύριον ἠκολούθησέ τι ἐν τῷ μέσῳ τῆς συνελεύσεως, τὸ ὅποιον ἄριστα δεικνύει τὸν κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν τρόπον τοῦ ἀμφισβητεῖν· ἐν ἀπὸ τὰ μέλη ἤρχισε νὰ ἐξελέγχῃ τὰς βιαιὰς πράξεις τῶν δημοκρατικῶν, καὶ θηριώδεις τις κρενωπώλης ἀναστάς, σφοδρῶς ἐκτύπησεν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ στήθους, ὥστε καὶ τὸν ἔστρωσε καταγῆς. Ἐπὶ μιάς ἡ δύο περιστάσεων, κατ' ἡν στιγμὴν ἐμελλε νὰ γένη ψηφοφορία, ὤρμησεν εἰς τὴν αἴθουσαν ὁ ὄχλος, καὶ ἔδωκε ψήφους μετὰ τῶν ἀντιπροσώπων, ὥστε φυσικὰ ὑπερίσχυσε τὸ ἴδιον αὐτοῦ θέλημα. Ἀλλὰ τὴν 31ην ἐφάνη πληρόστατα ἡ ἀδυναμία τοῦ μετριώτερου κόμμα-

τος. Εἰς τὰς πέντε ὥρας, τὸ πρωτὶ, προσεκλήθη ὁ λαὸς εἰς τὰ ὄπλα· τὰ μέλη ἐτάχυναν εἰς τὴν συνέλευσιν· καὶ μετ' ὀλίγου ἐφάνη πλῆθος λαοῦ, ἐπὶ κεφαλῆς ἔχον ἄνδρα, ὅστις ἀνεδέχθη δημηγόρου ἀξίωμα. Ἀπήτησε τὰς κεφαλὰς κάμποσων μετριοφρόνων μελῶν, καὶ ἐπρότεινε νὰ πληρῶνουνται εἰς τὰς ἐργατικὰς κλάσεις ἀνά τεσσαράκοντα σολδία τὴν ἡμέραν, ὅσον χρόνον ὥπλοφόρον. Ἡ πρότασις αὕτη ἀμέσως ὑπεβλήθη εἰς ψηφοφορίαν, καὶ, ἐπειδὴ πολλοὶ ἐκ τοῦ ὄχλου ἠνώσαν τὰς ψήφους αὐτῶν με' τὰς τῶν ἀντιπροσώπων, ἐνεκρίθη. Νομοθεσία τόσον ἄτοπος ἤθελε μᾶς κινήσειν εἰς γέλωτα, ἂν μετ' αὐτῆς δὲν ἀνεγινώσκομεν πολλὰ, πλέον ἀρμόδια νὰ διεγείρωσι φρίκην.

Ἀλλὰ τὴν 2αν Ἰουνίου τὰ πράγματα ἔλαβον ἐτι σπουδαιοτέραν μορφήν. Αἱ Τοῦίλλεραι περιεκυκλώθησαν ἀπὸ τεσσαράκοντα χιλιάδας ἀνδρῶν ὠπλισμένων με' κοντάρια, λόγγας, αἰχμάς, καὶ ἄλλα ὄπλα· οὗτοι δὲ ὄχι μόνον καθύβρισαν τοὺς ἀντιπροσώπους, ἐνῶ προέβαινον εἰς τὰς θέσεις αὐτῶν, ἀλλὰ, καὶ ἀφοῦ ἤρχισαν τὰς συνεδριάσεις, τοὺς ἐφυλάκωσαν τρόπον τινά, μὴ συγχωροῦντες εἰς αὐτοὺς νὰ ἐξέλθωσι τοῦ βουλευτηρίου. Τὰ εἰκοσιπέντε μέλη, τῶν ὁποίων εἶχον ἀπαιτηθῆν αἱ κεφαλαί, σφοδρῶς τῶρα παρεπονούντο κατὰ τῶν πράξεων τῆς δημοτικῆς πατρίδας, καὶ κατηγόρησαν τὰ βιαιότερα ἐκ τῶν μελῶν ὡς φιλοταράχους καὶ φιλανάρχους. Καὶ εἰς ταύτην δὲ, ὡς καὶ εἰς τὴν προεξημένην περίστασιν, κατέστη ἐπίσημος ὁ κρενωπώλης, με' πληγὰς εἰς λόγγους ἀποκρινόμενος. Ἐπιτροπὴ τις ἐκ τοῦ ὄχλου ἐμβῆκε, τέλος, εἰς τὴν αἴθουσαν, καὶ πάλιν ἐξήτησε τὰς κεφαλὰς τῶν εἰκοσιπέντε· ἀλλ' οὗτοι, διὰ νὰ σώσουν τὴν ζωὴν, ἔστρεξαν νὰ παραιτηθῶσιν ἀπὸ τὰς ἔδρας των, δι' ὃ καὶ ὑπέπεσεν ἐτι μᾶλλον ἡ συνέλευσις εἰς τὴν δυνάμειν τοῦ λαοῦ.

ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΤΟΥ ΦΟΒΟΥ.

Ἡ συνταγματικὴ εὐταξία ἦτον ἤδη κατεστραμμένη· πᾶς μετριώφρων εἶχε διωχθῆν ἐκ τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως, καὶ ἀπὸ τῆς ἡμέρας ταύτης ἤρχισεν ἐποχὴ τόσον φρικώδης, ὥστε μόλις εὐρίσκομεν ἄλλην παράλληλον αὐτῆς εἰς τὰ χρονικά τῶν πολιτισμένων ἐθνῶν. Ἀπὸ τῆς 2ας Ἰουνίου, 1793, μέχρι τῆς 27ης Ἰουλίου, 1794, ὁπότε ὁ Ῥοβεσπιέρρος ἐθανατώθη, φόβος καὶ τρόμος ἐβασίλευεν εἰς τοὺς Παρισίους.

Ἡγούμενος τῆς συνελεύσεως ἦτο κατ' ὅλα ὁ Ῥοβεσπιέρρος· τὰ δὲ λοιπὰ μέλη τίποτε σχεδὸν ἄλλο δὲν ἔπραττον εἰμὴ νὰ καταγράφωσι τὰ ὑπ' αὐτοῦ πρατειόμενα. Μεταπολιτευτικὸν δικαστήριον συνεστήθη διὰ τὴν σύντομον δίκην τῶν πταισμάτων, ὡς καὶ ἐπιτροπὴ τῆς δημοσίου ἀσφαλείας, καὶ ἐπαναστατικὴ ἐπιτροπὴ, ἐπὶ σκοπῷ τοῦ σχεδιάζειν καὶ ἐνεργεῖν ἐπαναστάσεις, χρεῖας τυχοῦσης. Περὶ δὲ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων εἰς τὴν δεινὴν ταύτην περίστασιν, ἀς κρίνῃ ἀπὸ τὰ ἐπόμενα ὁ ἀναγνώστης. Ἐπὶ τοσοῦτον εἶχε διαδοθῆν τὸ μίασμα τῆς ἀπιστίας, ὥστε, ὑπὸ φόβου ὠδού-

μενος ὁ Παρισίων ἀρχιεπίσκοπος, ὑπῆγε μετὰ πλείωτων ἱερωμένων εἰς τὴν συνέλευσιν τὸν Νοέμβριον, 1793, καὶ ἀπρηνήθη τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν, ἐγκαταλείψας ἐνταυτῷ καὶ τοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ τὰ κέρδη. Ἐψηφίσθη δ' ἔπειτα, ὅτι ἡ ἐλευθερία, ἡ ἰσότης, καὶ τὸ λογικὸν νὰ συνιστῶσι τὴν μόνην θρησκείαν, καὶ νὰ κλεισθῶσιν ἅπαναι αἱ ἐκκλησίαι. Ἀλλὰ, μολον- ὅτι τὰ μέγιστα εἶχεν ἐξαχρειωθῆν ὁ λαὸς, εὐρέθη μ' ὅλον τοῦτο ἀναγκαῖον, νὰ καταργηθῇ τὸ ἔσχατον τοῦτο ψήφισμα. Τὸ πρῶτον ὅμως ἔμεινε κύριον, καὶ δύνναται τις εὐκόλως νὰ ἐννοήσῃ, ὅτι ἡ κατάργησις παντὸς θρησκευτικοῦ χαλινῷ ἐπέφερε τὰς δεινότερας καταχρήσεις. Πανταχοῦ ἐβλεπέ τις μεδυσμένους ἀνδρας καὶ ἀσώτους γυναῖκας, καταπατοῦντας ἱερὰ σκευὴ καὶ λείψανα τῆς εὐσεβείας· αἱ ἐκκλησίαι ἀπεγυμνώθησαν· αἱ προτομαὶ καὶ εἰκόνες κατεστράφησαν, καὶ ἄσματα χλευαστικὰ ἐγράφοντο καὶ ἐτραγωδοῦντο, ὡς παρωδία τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὕμνων. Αἱ τελεταὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ γενικῶς παρητήθησαν, καὶ οἱ ἄμβωνες ἐγκατελείφθησαν, εἰς ὄλην τὴν ἐπαναστατημένην Γαλλίαν· παντοῦ ἐσίγων οἱ θρησκευτικοὶ κώδωνες· ἡ Κυριακὴ παντάπασιν ἐξηλείφθη· ἡ κολυμβήθρα παρερρίφθη· ἡ ἐπιτάφιος ἀκολουθία δὲν ἠκούετο πλέον· δὲν παρεμυθούντο οἱ ἀσθενεῖς, οὐδ' ἐκοινωνοῦν οἱ ἀποθνήσκοντες· καὶ τὰ ἔθιμα τοῦ Ἐθνισμοῦ, ὁμοῦ καὶ τὰ ἄτοπα τῆς πλείον ἐνδουσιώδους ἀπιστίας, ἐβεβήλουν τὴν κακοδαίμονα χώραν. Κατὰ πᾶσαν δεκάτην ἡμέραν, ἐκρηύττετο δημοσίως ἡ ἀδειά εἰς τὸν πεπλανημένον λαόν, καὶ ἐφ' ὅλων τῶν δημοσίων κοιμητηρίων ἐπεγράφη, Ὁ θάνατος εἶναι ὕπνος αἰώνιος!

Ὁ Ῥοβεσπιέρρος καὶ ὁ Μαράτης ἦσαν τῶρα τὰ εἰδωλα τοῦ λαοῦ· δυσκολεύεται δὲ τις νὰ εἴπῃ, ποῖος ἐκ τῶν δύο ἦτον ὁ μιαιώτερος κακοῦργος· καὶ ὁ μὲν πρῶτος δεκατέσσαρας μῆνας ἀφέθη ὑπὸ τῆς ἀκατανοήτου Προνοίας νὰ μαστίξῃ τὴν πατρίδα του· ἀλλ' ὁ δευτερος, ἀφοῦ ὀλίγας ἐβδομάδας ἐπίρασε θριαμβεύων, ἐστάλη ἐνώπιον τοῦ Δημιουργοῦ ἐκείνου, τοῦ ὁποίου τὸσάκις εἶχεν ἀρνηθῆν τὴν ὑπαρξιν. Νεάνις τις, Καρλόττα Κορδάη ὀνομαζομένη, κάτοικος δὲ τῆς ἐν Νορμανδίᾳ Καέν, μαθοῦσα τὰς ἐν Παρισίοις γινόμενας ἀνηκούστους σκληρότητας, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Μαράτου ὡς ἐπιτοπλεῖστον, ἀπεφάσισε νὰ θανατώσῃ αὐτὸν, προθυμωμένη νὰ θυσιάσῃ αὐτῇ, ὥστε νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν πατρίδα τῆς ἀπὸ τοιοῦτον τέρας. Φθάσασα λοιπὸν εἰς Παρισίους, ἐπεμψε γραμμάτιον πρὸς τὸν Μαράτην, ἐπαγγελλομένη ὅτι εἶχε νὰ τὸν κοινοποιήσῃ σπουδαίας τινὰς πολιτικὰς ὑπαδείξεις. Μετὰ τινα ἀργηγορίαν ἔλαβε τὴν ἀδειαν νὰ εἰσέλθῃ, καὶ εἰς τὸ διάστημα τῆς συνδιαλέξεως ἔμαθε παρ' αὐτοῦ ὅτι σκοπὸν εἶχε νὰ λαιμητομήσῃ ἐντὸς ὀλίγου μερικὸς τῶν εἰς Νορμανδίαν καταφυγόντων· τὴν στιγμὴν ταύτην ἔσυρεν ὑποκάτωθεν τοῦ φορέματός τῆς μακρὰν τινα μάχαιραν, τὴν ὁποῖαν ἐνέπηξεν εἰς τὴν καρδίαν του. Καὶ ὁ μὲν Μαράτης πολλὰ συντόμως ἀπέθανεν, ἡ δὲ γυνὴ ἀφῆκεν

ήσυχως νὰ τὴν μεταφέρωσιν εἰς τὴν φυλακὴν. Ἐξετασθεῖσα ἐπομένως, ἀφόβως ὠμολόγησε τὴν πράξιν, καὶ ὁμοψήφως κατεδικάσθη εἰς θάνατον. Τὴν 17ην Ἰουλίου, περὶ τὴν ἐβδόμην ἐσπερινὴν ὥραν, ὠδηγήθη εἰς τὸν τόπον τῆς σφαγῆς. Εἰς τὰς ὕβρεις τῶν λυσσωδῶν γυναικῶν, αἵτινες, ὁμοίως μὲ ἐρινύνας, περιεκύκλωσαν τὴν λαιμητόμον, ἀντιπαρέταξε συμπαθητικὸν μειδιᾶμα. Μέγα μέρος τῶν θεατῶν, ὅτε διέβαινον, ἐγύμνωσαν μὲ σέβας τὰς κεφαλὰς των· ἄλλοι τὴν ἐκρότου τὰς χεῖρας, διότι ἔστεκον εἰς τὸ σφαγεῖον ὄχι μὲ ἄλλην καρδίαν παρὰ εἰς τὸ θέατρον. Μέχρι τέλους διέμεινε σταθερὰ, μὲ ἀναλλοίωτον ὄψιν· μόνον δὲ, ὅτε ὁ δῆμιος ἔδεδε τοὺς πόδας εἰς τὴν σανίδα, καὶ τῆς ἐπῆρε τὸ κάλυμμα τοῦ τραχήλου, περιεχύθη παρθερικὸν ἐρώθημα εἰς τὸ πρόσωπόν της, τὸ ὁποῖον δὲν ἐλείψεν εἰμὴ ἀφοῦ ἡ κεφαλὴ ἐδείχθη εἰς τὸν λαόν.

Ὀλίγον ὕστερον τοῦ συμβάντος τούτου διεκήρυξεν ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις, ὅτι ἡ Γαλλία ἤθελε μένειν δημοκρατία, ἕως ἂν κλεισθῇ εἰρήνη μετὰ τῆς ἐπιλοῖπου Ἐυρώπης· τὸ ψήφισμα δὲ τοῦτο ἦτον ὁ πρόδρομος σειρᾶς σφαγῶν, αἱ ὁποῖαι διήρκεσαν μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Ροβεσπιέρου.

ΘΑΝΑΤΩΣΙΣ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΙΣΣΗΣ.

Ἐνθυμεῖται ὁ ἀναγνώστης, ὅτι ὁ βασιλεὺς ἀπεκεφαλίσθη τὴν 21ην Ἰανουαρίου· ἀλλὰ τῶν λοιπῶν κλάδων τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας δὲν ἔγινεν ἕκτοτε κάμμία μνήμη. Ἦσαν πεφυλακισμένοι εἰς τὸ Τέμπλον μέχρι Ὀκτωβρίου μηνός, ὅτε ἡ δυστυχεστάτη βασίλισσα, Μαρία Ἀντωνία, κατεδικάσθη, ὡς πρότερον ὁ σύζυγος αὐτῆς. Ἡ βασίλισσα καὶ ἡ οἰκογενεὶά της ἐκράτου δωμάτια ὑπεράνω ἐκείνων, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ βασιλεὺς εὐρίσκετο πεφυλακισμένος· τὴν πρωῖαν δὲ τῆς τούτου θανατώσεως περιέμενον ἡ οἰκογένεια νὰ ἐνταμώσῃ αὐτὸν, καὶ νὰ τὸν δώσῃ τὸν τελευταῖον ἀσπασμόν· ἀλλ' οὔτε κἀν ὅτι ἐξῆλθε τῆς φυλακῆς ἐγνώριζον, ἕως ἂν ἐκ τοῦ κρότου τῶν κανονίων ἔμαθον ὅτι πλέον δὲν ὑπῆρχε. Μετὰ ταῦτα κατήντησεν αὐστηρότερος παρὰ ποτὲ ὁ φυλακισμὸς των, καὶ μετ' ὀλίγον ὑπέφερον ἄλλην ἀγωνίαν ἡ βασίλισσα, τοῦ υἱοῦ αὐτῆς ἀποχωρισθεῖσα ἐκ διαταγῆς τῆς συνελεύσεως. Τὸν Αὐγουστον μεταφέρθη εἰς τὴν φυλακὴν τῆς Κογκιεργερίας, ὅπου δὲν εὐρήκε τὴν παραμικρὰν ἐτοιμασίαν πρὸς ὑποδοχὴν της· "Τίποτε δὲν χρειάζεται," εἶπε πρὸς τοὺς δεσμοφύλακας ὁ αὐτὴν συνοδεύσας, "παρὰ ἓν σακκίον ἀχύρινον διὰ ταύτην τὴν γυναῖκα." Ἄλλ' οἱ δεσμοφύλακες ἐφέρθησαν ὀλίγον τι ἀνθρωπινώτερα. Παρθένος τις, ἡ ὁποία οὔτε μετὰ τῆς βασιλείσεως οὔτε μετὰ τῆς αὐτῆς εἶχε πρότερον κάμμίαν σχέσιν, κρυφίως εἰς τὴν φυλακὴν εἰσερχομένη, ἐβοήθει αὐτὴν εἰς ὅλα. Τὰ μόνα δὲ σκευὴ τοῦ δωματίου ἦσαν ποταπὸς τις κράββατος, ἐν ξύλινον θρονίον, καὶ μικρὰ τράπεζα. Δύο στρατιῶται ἦσαν πάντοτε ἡμέραν καὶ νύκτα εἰς τὸ δωμάτιον τοῦτο, διὰ παραπετάσματος μόνον ἀπὸ τῆς βασιλείσεως χωριζόμε-

νοι. Τέλος, τὴν 14ην Ὀκτωβρίου, ὁ θάνατος, τὸν ὁποῖον σχεδὸν ἐπόθει τώρα ὡς τὸ μόνον μέσον τοῦ ν' ἀπαλλαγθῇ τῆς κακοπαθείας καὶ τῶν ὕβρεων, ἐφαίνετο προσεγγίζων· ἀλλ' ἦτο πεπωμένον εἰς τὴν ταλαίπωρον νὰ ἐκτεθῇ καὶ εἰς δημοσίαν δίκην, ὅπου ὄχι μόνον παντὸς εἴδους πολιτὰ ἐγκλήματα τὴν προσήφθησαν, ἀλλὰ καὶ τινὰ προσωπικῆς φύσεως τόσον διαβολικά, ὥστε κατὰ πρῶτον μὲν εἰσήγησεν, ἔπειτα δὲ, φερομένη ἀπὸ εὐγενὲς αἰσθημα προσκρουσθείσης ἀξιοπρεπείας, ἐστράφη πρὸς τὰς ἐκεῖ παρούσας γυναῖκας, καὶ ἠρώτησεν αὐτὰς ἂν ἦτο δυνατόν νὰ φαντασθῇ ποτὲ μήτηρ τοιοῦτον αἰσχρολόγημα· ἡ ἐπίκλησις αὐτῆ ἐφείλκυσε τὸ μόνον τῆς συμπαθείας δεῖγμα, τὸ ὁποῖον ἐλάφρυνε ποτὲ τὴν βαρυτάτην αὐτῆς ὀδύνην. Ἡ δίκη διήρκεσε μέχρι τῶν τεσσάρων ὥρων μετὰ τὸ μεσονύκτιον, καὶ καθ' ὅλον τὸ μακρὸν τοῦτο διάστημα οὔτε στιγμὴν ἐξῆλθε τοῦ δικαστηρίου, ἀξιωματικὸς δὲ τις ἀπεβλήθη τῆς θέσεώς του, μόνον διότι ἔδωκεν ἀκρόασιν εἰς τὰς θερμὰς αὐτῆς παρακλήσεις, καὶ τὴν ἔφερε ποτήριον ὕδατος.

Εἰς τὰς τέσσαρας τὴν πρωῖαν τῆς 16ης Ὀκτωβρίου, κατεδικάσθη εἰς θάνατον, καὶ μετὰ ἑπτὰ ὥρας ἐκομίσθη εἰς τὸ σφαγεῖον. Ἀντὶ τοῦ μαύρου ἐνδύματος, τὸ ὁποῖον ἐφόρει ἀπὸ τῆς θανατώσεως τοῦ ἀνδρός της, ἠνάγκασαν αὐτὴν νὰ βάλῃ λευκὸν καὶ ἐσχισμένον ἐτέθη εἰς κοινὴν ἄμαξαν μὲ τὰς χεῖρας ὀπισθᾶγκωνα δεδεμένης, συνωδευμένη ὑπὸ τοῦ δημίου της καὶ ἐνδὸς ἱερέως· ἐνῶ δὲ διήρχετο τὰς ὁδοὺς, αἵτινες ἦγον εἰς τὸν τόπον τῆς θανατώσεως, ὁ συνηθροισμένος ὄχλος κατέχευεν ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῆς παντὸς εἴδους ἀτιμίας καὶ ὕβρεις. Ἀφοῦ μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν ἐπομπεύθη εἰς τὰς ὁδοὺς, ἐφθάσεν εἰς τὸ σφαγεῖον, καὶ ἡ καταισχύνῃ καὶ τὰ πάθη της ἐντὸς ὀλίγου ἔλαβον τὸ ποθούμενον τέλος. Δύσκολον ἀληθῶς φαίνεται νὰ ἐνοήσῃ τις, ὁποῖα αἰτία ἐνέπνευσαν τοιαύτην βάρβαρον θηριωδίαν εἰς τὸν Παρισινὸν ὄχλον, ὥστε ὄχι μόνον κραυγάζων νὰ ζητῇ τὸν θάνατον αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐσχάτην ἀκόμη στιγμὴν νὰ τὴν ἐπιφορτίξῃ ἀπὸ ἀτιμαστικῶν ὕβρειν. Εἶχον ὅμως ἰδέαν τινὰ αἱ κατώτεραι τάξεις τοῦ λαοῦ, ὅτι αὐτὴ ἐμπόδιζε τὰς παραχωρήσεις, τὰς ὁποίας πρὸ δύο ἢ τριῶν ἐτῶν εἶχον ἀπαιτήσῃν παρὰ τοῦ βασιλέως. Δῆλον εἶναι ἐκ πολλῶν τόπων εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν θλιβερῶν ἐκείνων χρόνων, ὅτι αὐτὴ εἶχε πλειοτέραν νοητικὴν δύναμιν παρ' ὁ Λοδοβίκος· καὶ ἠσθάνετο ἴσως ὁ λαός, ὅτι ἡ δύναμις αὐτῆ πολλὰκις ἀνεχαίτισεν αὐτοὺς εἰς τὸν παράφορον δρόμον των.

Τὰ βίαια μέλη τῆς συνελεύσεως ἐστρεψαν ἀκολούθως τὴν προσοχὴν εἰς τοὺς ἀποδιωχθέντας μετρίους, καὶ εἰς ἄλλους προσέτι τοῦ αὐτοῦ κόμματος. Οὗτοι ἐκαλοῦντο Γιρονδισταὶ ἢ Γερονναῖοι, οἱ δὲ τῆς βιαιοτέρας φατρίας ἐλέγοντο οἱ τοῦ Ὄρους. Τὸν Ὀκτώβριον 133 ἀντιπρόσωποι ἐκ τοῦ Γιρονδιστικοῦ κόμματος κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον. Ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τούτου περὶ τὰ δύο μὲν τριτημῆρια ἐπέτυχον ἢ νὰ ἐξέλθωσιν

ἀπὸ τὰ Γαλλικὰ χῶματα, ἢ νὰ μείνωσι κεκρυμμένοι· τὸ δὲ λοιπὸν τριτημῆριον ἀπεκεφαλίσθη. Εἰκοσίνας τῶν ἐπισημοτέρων ἐλαιμητομήθησαν εἰς μίαν ἡμέραν, τὴν 1ην Νοεμβρίου· ἦσαν δ' ἅπαντες εὐγλωττοὶ καὶ σοφοὶ ἄνδρες, καὶ δικαίως παρετηρήθη, ὅτι σπανίως ὑπέπεσον διαμικρὰ τοσοῦτοι ἐξοχοὶ ἄνδρες ὑπὸ τὸν πέλκυν τοῦ δημίου.

Μετὰ μίαν ἐβδομάδα ἐθανάτωθη καὶ ὁ Δουξ τῆς Αἰρηλίας, ὅστις εἶχεν ἤδη ἐπισύρειν καθ' ἑαυτοῦ τὸν βδελυγμὸν ὅλων τῶν κομμάτων, ἀκόμη καὶ τῶν λίαν δημοκρατικῶν, καθ' ὅσην φηγορήσας, ὡς πλατίτερον ἀλλαχοῦ εἶπαμεν, κατὰ τοῦ συγγενοῦ αὐτοῦ Λοδοβίκου. Τὸ ἐγκλήμα, δι' ὃ κατεδικάσθη, ἦτον ὅτι ἀπέβλεπεν εἰς τὸν θρόνον, καὶ πιθανὸν ὅτι ἀληθῶς εἶχε τοιοῦτον σκοπὸν· ἀλλὰ τὸ μεταπολιτευτικὸν δικαστήριον ὀλίγον ἐφρόντιζε περὶ τῆς ἀληθείας ἢ τοῦ ψεύδους τῶν κατηγοριῶν. Κατεδικάσθη καὶ ἀπέθανε μετὰ μεγάλης σταθερότητος.

Τὴν θανάτωσιν τοῦ Αἰρηλίας ἠκολούθησε μετ' ὀλίγον ἡ τῆς Δεσποίνης Ρολάνδας, συμβίας τοῦ ὑπουργοῦ, ὅστις κατὰ τὸ πρῶτον μέρος τῆς ἐπαναστάσεως ἔχαιρε τοσαύτην ὑπόληψιν παρὰ τῷ δήμῳ. Αἱ κατ' αὐτῆς κατηγορίαι δὲν ἦσαν πᾶρξ μίγμα τι φλυαριῶν καὶ ἀνάνδρων ὕβρεων, καὶ κατεδικάσθη χωρὶς κἀν νὰ λάβῃ ἀδειαν ἀπολογίας. Καὶ αὐτῆ, ὡς ἡ βασίλισσα, ἐξῆλθε τοῦ δικαστηρίου μὲ καρδίαν ἐλαφροτέραν, αἰσθανομένη ὅτι ὁ θάνατος ἦτο προτιμότερος συνεχῶν ὕβρεων καὶ ἀδικιῶν. Κυττάζουσα τὸ γιγαντιαῖον τῆς ἐλευθερίας εἶδωλον, τὸ ἰστάμενον πλησίον τῆς λαιμητόμου, "Ὁ ἐλευθερία," ἐξεφώνησεν, "ὁποῖα ἐγκλήματα πράττονται ἐν ὀνόματί σου." Συγχρόνως ἐθανάτωθη καὶ ὁ σύζυγος αὐτῆς, καὶ ἄλλοι διάφοροι Γιρονδισταί.

Οὐδέποτε σχεδὸν οἱ κακοὶ ἐμπιστεύονται εἰς ἀλλήλους· ὁ Μαρᾶτης εἶχεν ἀπολεσθῆν διὰ χεῖρας τῆς νεάνιδος Κορδάης, ἀλλ' ἔμμενον εἰσέτι τολμηροὶ καὶ ἀχαρᾶκτῆριστοι ἄνδρες νὰ κυβερνώσιν ἢ μᾶλλον νὰ τυραννώσιν τὴν Γαλλίαν. Μεταξὺ τούτων ἦσαν ὁ Ροβεσπιέρρος, ὁ Δάντων, ὁ Ἐβερτος, ὁ Κάμιλλος Δεσμολίνος, ὁ Ἀνάχαρις Κλοτζ, καὶ ἄλλοι· οἱ δὲ μετ' ὀλίγον ἤρχισαν νὰ βλέπωσιν ὡς ἀντίζηλοι πρὸς ἀλλήλους. Ἡ φατρία των διεσχίσθη, καὶ ὁ Ροβεσπιέρρος ἔδειξε τώρα ὅτι, ἐνῶ εἶχε τοσαύτην ὠμότητα ὅσην οἰοσθῆποτε τῶν λοιπῶν, ἦτον ὀλιγώτερον μὲν εἰλικρινὴς παρὰ τινὰς εἰς τὰς δημοκρατικὰς ἀρχὰς του, μᾶλλον δὲ πανοῦργος τοὺς ἐπισημοτέρους τῶν συγχρόνων αὐτοῦ εἰς τὸ σφαγεῖον· φαίνεται δὲ ὅτι ἡ φιλοδοξία του ἐσκόπευεν ἤδη τοιοῦτον τι, ὁποῖον μετέπειτα πραγματικῶς ἐξετέλεσεν ὁ Βοναπάρτης. Ὁ Ἐβερτος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ εἶχον συνεργήσειν εἰς τὸ βασιλέως καὶ τῆς βασίλισσας τὴν θανάτωσιν· ὁ Δάντων ἐβοήθησε τὸν Ροβεσπιέρρον νὰ σφάξῃ τὸν Ἐβερτον· καὶ μετέπειτα ὁ Ροβεσπιέρρος ἀπηλλάχθη τοῦ Δάντωνος ὁμοιοτρόπως. Τὴν 5ην

Ἀπριλίου, 1794, ἐθανάτωθη ὁ Δάντων, ἐκφωνῶν πρὸ τῆς τελευταίας πνοῆς του, "Εἶναι ἤδη σωστὸς χρόνος, ἀφοῦ ἐνήργησα νὰ συστηθῇ τὸ δικαστήριον τῆς μεταπολιτεύσεως. Ζητῶ συγχώρησιν παρὰ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων διὰ τὴν πράξιν μου ταύτην· ἀλλὰ ποτὲ δὲν ἐφάντασθην ὅτι ἤθελε γένειν ἡ μάστιξ τῆς ἀνθρωπότητος."

Ἀπ' ἀρχῆς Ἀπριλίου μέχρι τέλους Ἰουλίου, 1794, τὸ αἷμα ἔρρεεν εἰς τὴν Πλατεῖαν Λοδοβίκου ΙΕ'. (ὅπου ἦτο στημένη ἡ λαιμητόμος) πολὺ μᾶλλον παρὰ ποτὲ ἄλλοτε κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐπαναστάσεως. Ἦτο φοβερὰ ἐποχὴ· διότι ὁ Ροβεσπιέρρος μανιωδῶς ἐξωλόθρευεν ἕνα ἕκαστον, ὁ ὁποῖος ἐφαίνετο τὴν ἐλαχίστην ἔχων ἐπιθυμίαν νὰ στήσῃ τὴν πρόδοον τῆς ἀναρχίας. Καθ' ὅσον ἐμποροῦν νὰ διακριθῶσιν οἱ κινήσαντες αὐτὸν σκοποὶ, φαίνεται ὅτι ἐπεθύμει νὰ καταπατήσῃ πάντα ἕνα, ὁποσοῦν φιλοδίκαιον ἢ φιλόπατριον, ἔπειτα δὲ νὰ ὑψωθῇ αὐτὸς εἰς δεσποτικὴν δύναμιν. Ἀφ' ἧς ἡμέρας ὁ Δάντων ἐθανάτωθη, τριάκοντα περίπου, κατὰ μέσον ὄρον, ἐσφάζοντο πᾶσαν ἡμέραν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν ὁ ἀρχιεπίσκοπος Παρισίων, ὁ στρατηγὸς Δίλλων, ἡ δεσποῖνα Δεσμολίνου, ὁ Μαλεσσέρβης, ὁ Σατωβριάντ, κλπ. Ὁ μέγας χημικὸς Λαβοῦζιέρ εἶχε κάμειν μεγίστας ἐκδουλεύσεις εἰς τὴν πατρίδα του κατὰ τὸ διάστημα τῶν δύο τελευταίων χρόνων· μὲ ὅλον τοῦτο, καὶ αὐτὸς, ἐπὶ οὐτιδανῇ κατηγορίᾳ, ἐλαιμητομήθη· παρακαλέσας δὲ νὰ τὸν χαρίσωσι μίαν ἡμέραν, ὥστε νὰ τελειώσῃ τινὰ πειράματα, "Ἡ δημοκρατία," τὸν εἶπαν, δὲν χρειάζεται χημικόν· καὶ τὸν ἐβίασαν εἰς τὸ σφαγεῖον. Τὴν 10ην Μαΐου, ἡ πριγκίπισσα Ἐλισάβετ, ἀδελφὴ τοῦ φονευθέντος βασιλέως, μετεκομίσθη εἰς τὸ σφαγεῖον ἐκ τῆς φυλακῆς, ὅπου εἶχε καθίσειν βασανιζομένη εἰκοσι ἕνα μῆνα. Μετ' αὐτῆς δὲ συναπέθανον εἰκοσιτέσσαρες ἄλλοι, ἐξ ὧν καὶ τινες γυναῖκες, τὰς ὁποίας ἐζήτην νὰ παρηγορήσῃ ὅπως ἠδύνατο.

Εἰς τοσαύτην ὑπερβολὴν εἶχε φθάσειν ἡ αἵματοχυσία περὶ τὸν καιρὸν τοῦτον, ὥστε οἱ κατοικοῦντες μέρη τῆς πόλεως γειτονέοντα μὲ τὴν Πλατεῖαν τοῦ Λοδοβίκου ΙΕ', δεινῶς πλέον ἐπασχον ἀπὸ τὴν φρίκην, τὴν ὁποῖαν καθ' ἡμέραν διήγειρεν εἰς τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἡ θῶα τῶν φονευομένων καὶ τῶν αἵματοχαρῶν φονέων των. Ἡ γῆ δὲν ἠμπορεῖ πλέον νὰ πίνῃ ὅλον τὸ χυνόμενον αἷμα· βροθῶς ἀπ' ἔρρεεν, ἕως ἂν συνειμυγνέτο μὲ τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ. Διὰ πολλὰς μετὰ τὴν σφαγὴν ὥρας, οἱ πόδες τῶν διαβαινόντων τὴν πλατεῖαν ἀφίνου ἐντυπώσεις ἐπὶ τοῦ αἵματηροῦ ἐδάφους. Τὰ Ἠλύσια Πεδία καὶ ὁ Κῆπος τῶν Τοῦλιερίων, ὅπου συνείδησον νὰ περιδιαβάσωσιν οἱ πολῖται, σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου ἐγκατελείφθησαν. Καὶ οἱ κάτοικοι αὐτοῦ τῶν ὁδῶν, ἀπὸ τὰς ὁποίας καθ' ἡμέραν ἦγοντο τὰ θύματα εἰς τὸ σφαγεῖον, ἤρχισαν νὰ παραπονῶνται, βαρυνθέντες καὶ μὴ δυνάμενοι πλέον νὰ ὑποφέρωσι τὰ θλιβερὰ θεάματα, τὰ ὁποῖα τόσον συνεχῶς ἠναγκάζοντο νὰ βλέπωσι. Πολλὰι γυναῖκες, μὴ θλιούσαι αὐτοχειρὶ νὰ φονεῦσῶσιν, ἐξεφώνουν, Ζήτω ὁ Βασιλεὺς! καὶ οἴτω ἐπέριπτον

λίας. Ἀκόμη καὶ θάνατος περιμένετο ἀπὸ τὰς πληγὰς τῶν φαρμακερῶν ἀραχνῶν, ἢ, εἰς εὐμενεστέρας περιστάσεις, οἱ πάσχοντες κατετήκοντο ἐν ἀθύρῳ ἀπαυδήσει. Ὁ αὐλὸς μόνον ἢ ἡ κιθάρα παρεῖχεν ἀνακούφισιν· εἰς τὸν ἦχον αὐτῶν οἱ δεδηγμένοι ἦνοιγον τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ ἤρχιζον νὰ χορεύωσι, κατὰ πρῶτον μὲν ἀκολουθοῦντες τὸ βραδύ κίνημα τῆς μουσικῆς, ἔπειτα δὲ ταχύνοντες μὲ τὴν πλέον ἐμπαθῆ ζωηρότητα, καθόσον ὁ σκοπὸς ἐπὶ τὸ γοργότερον μετεβάλλετο. Ὁ ἀγροϊκὸς ἐγένετο χαρίεις, διότι καὶ ἡ φυσικὴ σκαιότης παρεχόρει ἐνώπιον τοῦ ἡθικοῦ τούτου ἐρεθισμοῦ. Πόλεις καὶ κῶμαι ἀντήχουν ἀπὸ τὴν φλογέραν καὶ τὸ Τουρκικὸν τύμπανον, καὶ πανταχοῦ ἐβλεπέ τις ταραντάτους, ἦτοι δεδηγμένους ὑπὸ τῆς Ταραντούλας, τῶν ὁποίων μόνη θεραπεία ἦσαν τὰ ὄργανα ταῦτα. Ἀλέξανδρος ὁ ἀπ' Ἀλεξάνδρου ἶδε νεανίσκον εἰς παροξυσμὸν τῆς ἀσθενείας. “Πρόθυμος καὶ χάσκων ἤκραζετο τὸν ἦχον τυμπάνου τινός, καὶ τὰ χαρίεντα κινήματά του βαθμηδὸν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐσφοδρύνοντο, ἕως οὗ ὁ χορὸς αὐτοῦ μετετρέπη εἰς μανιώδη πηδήματα, τὴν μείγστην ἐνέργειαν ὅλης αὐτοῦ τῆς δυνάμεως ἀπαιτοῦντα. Ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὑπὲρ φύσιν σχεδὸν τούτων νοητικῶν καὶ σωματικῶν ἀγώνων ἡ μουσικὴ ἔπαυσεν αἰφνιδίως, καὶ πάραυτα ἔπεσεν ἀνίσχυρος καταγῆς, ὅπου ἔκειτο ἀνίσθητος καὶ ἡρεμῶν, ἕως οὗ τὰ μαγικά της ἀποτελέσματα πάλιν ἐξήγειραν αὐτὸν εἰς ἀνανέωσιν τῶν ἐμπαθῶν αὐτοῦ παραστάσεων.”

Τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐδόξαζον γενικῶς οἱ ἄνθρωποι, ὅτι, ἂν καὶ τὸ φάρμακον τῆς Ταραντούλας ἐξεβάλλετο διὰ τῆς μουσικῆς καὶ τοῦ χοροῦ, μ' ὅλον τοῦτο, ἂν ἔμενε τὸ ἐλάχιστον ἔχνος, πάλιν ἐγεννᾶτο ἡ ἀσθένεια, καὶ ἡ παντελής αὐτοῦ ἀποβολὴ σπανίως ἠλπίζετο ὥστε οἱ Ταραντάτοι ἐξήτουν ἀνακούφισιν μᾶλλον παρὰ θεραπείαν, καὶ, ὡς οἱ χορευταὶ τοῦ ἀγ. Βίτου, ἀνυπομόνως περιέμενον τὴν ἐπιστροφὴν τῆς ἐνιαυσίου ἐορτῆς των.

Μεταξὺ ἄλλων ἰδιοτροπιῶν, εἶχον τινὲς ἀπὸ τοὺς πάσχοντας ὀρμητικὴν κλίσιν πρὸς ἰδιαίτερα χρώματα· τὸ κόκκινον, ὅσον ἐφαίνετο βδελυρὸν εἰς τοὺς χορευτάς τοῦ ἀγ. Βίτου, τόσον ὑπερήρεσκον εἰς τοὺς Ταραντάτους· ἄλλοι ἐπρότιμον τὸ μέλαν ἢ κίτρινον. “Ὅτε δ' ὁ πάσχων ἐβλεπε τὸ ποθοῦμενον χρῶμα, ἠρμῶσε πρὸς αὐτὸ μ' ἔραστον προθυμίαν, καὶ κατέτρωγε τὸ χειρόμακτρον, ἢ ὅ,τι δῆποτε καὶ ἂν ἦτο, μὲ φιλήματα καὶ μὲ δάκρυα.

Ὁ Καρδινάλιος Καϊετάνος ὑπῆγέ ποτε νὰ ἴδῃ Καπουκινὸν τινα χορεύοντα εἰς ἓν ἀπὸ τὰ ἐν Ταραντῶ μοναστήρια. “Ὅτε ὁμοῦς ἶδεν ὁ καλόγηρος τὸ πορφυροῦν ἱμάτιον τοῦ Καρδινάλιου, τόσον ἠρωτεύθη μὲ τὸ πολυτελὲς χρῶμα, ὥστε οὐδ' ἡ ταραντέλλα* τὴν ὁποίαν ἐχόρευε δὲν ἤρκει πλέον νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ.

*Ταραντέλλα ὀνομάζοντο οἱ σκοποὶ τῆς μουσικῆς οἱ ἐξεπίτηδες διὰ τοὺς Ταραντάτους συνθετιμένοι.

Μὴ λαβῶν δὲ πάραυτα τὸ ποθοῦμενον, ἔπεσεν εἰς λειποθυμίαν, ἐξ ἧς συνῆλθε μόνον ἀφοῦ τὸν ἔδωκεν ὁ Καρδινάλιος τὸ πορφυροῦν αὐτοῦ περιτραχήλιον.

Ἄλλο σύμπτωμα ἦτον ὁ τῆς θαλάσσης ὑπερβολικὸς πόθος. Τινὲς, ὑπὸ ἀκαθέκτου ὀρμῆς φερόμενοι, ἔπιπτον εἰς τὰ γαλανὰ κύματα, ἐνῶ ἄλλοι εὐχαριστοῦντο μὲ δεξαμενάς πλήρεις ὕδατος, καὶ ὑπὸ ἐνῶδρων φυτῶν περικυκλωμέναις, εἰς τὰς ὁποίας ἔλουον τὰς κεφαλὰς καὶ τοὺς βραχίονας. Ἄλλὰ τὸ πρῶτιστον θεραπευτικὸν ἦτον ἡ μουσικὴ. Πολλοὶ δεδηγμένοι ὑπὸ τῆς Ταραντούλας ἐν ἀθλιότητι ἀπέθνησκον, διότι δὲν ἐπαίζετο εἰς αὐτοὺς ἡ Ταραντέλλα. Ἐμποροῦμεν δὲ νὰ σημειώσωμεν ὅτι καὶ οἱ ἀρχαῖοι, ὡς μανθάνομεν παρὰ τοῦ Πλινίου καὶ Κοιλίου Αὐρηλιανοῦ, ἐξήτουν διὰ τῆς μελωδίας τοῦ αὐλοῦ νὰ κατευνάσωσι τὴν ἀλγηδόνα τῆς νόσου ἰσχυιάδος καὶ τοὺς παροξυσμοὺς τῆς μανίας· καὶ, τὸ πολὺ ὁμοιότερον τοῦ προκειμένου, διὰ τῆς μουσικῆς ἐξήτουν νὰ προλάβωσι τοῦ δήγματος τῆς ἐχίδνης τὰ ὀλέθρια ἀποτελέσματα.

Ἰατροὶ τινὲς, ἐν Μεσσαπία συγγράφας καταρχὰς τῆς δεκάτης ἐβδόμης ἑκατονταετηρίδος, ἀναφέρει ὅτι ὑπῆρχον τινὲς τὸν Ταραντισμὸν νομίζοντες ἀπλῶς μελαγχολίαν ἐκ τῆς φαντασίας ἐξαρτωμένην. Μερικοὶ ὁμοῦς αὐτῶν ἐπλήρωσαν ἀκριβὰ διὰ τὴν ἀπιστίαν των. Οὕτω, ἐπίσκοπός τις ἀφήσας, πρὸς ἀστείσμα, νὰ τὸν διαγκάσῃ Ταραντούλα, δὲν εὐρήκε κάμμιναν θεραπείαν, ἕως οὗ ἐχόρευσε ὡς οἱ ἄλλοι Ταραντάτοι. Τινὲς τῶν ἐκ τοῦ κλήρου, οἱ ὁποῖοι ἐνόμιζον τὸ ἱατρικὸν ἀνάξιον τῆς σεμνότητος τοῦ αὐτῶν ἐπαγγέλματος, καὶ οἱ ὁποῖοι ἤθελον, εἰ δυνατόν, ἀποφύγειν τὴν χρῆσιν αὐτοῦ, ἠναγκάζοντο μετὰ ὀχληρᾶν ἀναβολὴν νὰ προσδράμωσιν εἰς τὸν ἀναπόφευκτον χορὸν. Ὑστερικαὶ γυναῖκες περιπλέον ἠνόηοντο μετὰ τοῦ πλήθους καὶ συνεχόρευον, χωρὶς νὰ δηχθῶσιν ὑπὸ τῆς Ταραντούλας· καὶ πλάνοι προσέτι δὲν ἔλειπον. Παρήκμασε δὲ ὁ Ταραντισμὸς προοδουούσης τῆς δεκάτης ἐβδόμης ἑκατονταετηρίδος, καὶ τὴν σήμερον ἀναφαίνεται εἰς ὀλίγα μόνον ἄτομα, καὶ ἐκ μακρῶν διαλειμμάτων.

Ἐπὶ τέλους, δύσκολον εἶναι ν' ἀποφασίσῃ τις ἐὰν πρέπη νὰ θεωρῶμεν τὴν Χορομανίαν ἀπλῶς ὡς διδακτικὸν κεφάλαιον εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἀνθρωπίνων ἀδυναμιῶν, ὡς δεσμὸν τινα μεταξὺ ἐκουσίων καὶ ἀκουσίων πράξεων, ἢ ἐὰν δὲν πρέπη μᾶλλον νὰ στοχαζώμεθα αὐτὴν ὡς τοῦ πνευματικοῦ καὶ τοῦ ὑλικῶ ἕνωσιν—ἀμυδρὰν τινα λάμψιν ἐκ τοῦ ἀγνώστου κόσμου τῶν ψυχικῶν φαινομένων.

Ὅποταν—ἔλεγεν ὁ μέγας Ἰωνῶν—ἴδω κατὰ τύχην ἐνὸπιόν μου νεάνιδας εἰς τὸ βράπτειν ἐνησκολημέναις, μὲ φαίνεται ὅτι παρευρίσκομαι εἰς σχολεῖον ἀρετῆς· καὶ μολοντί ὀλίγην ἔχω ἱκανότητα νὰ κρίνω τὰ γυναικεῖα ἐργόχειρα, τὰ θεωρῶ μ' ὅλον τοῦτο μετ' ἄλλας εὐχαριστήσεως, στοχαζόμενος ὅτι δι' αὐτῶν αἱ νέαι προσυλάττονται ἀπὸ τὰς χειροτέρας παγίδας τῆς ψυχῆς, οἷον, τὴν ὀκνηροίαν, καὶ τὰ παρακολουθοῦντα πάθη, φαντασίας, χιμαίρας, φθόβους, λύπας, καὶ ἐπιθυμίας.